

Стенографски дневник

НА

22. заседание

Вторник, 5 февруари 1946 г.

(Открито в 15 ч. 45 м.)

Председателствувал председателят Васил Коларов.

Секретари: Георги Христов и д-р Георги Георгиев.

СЪДЪРЖАНИЕ:

Съобщения:

Отпуски 185
По дневния ред:
Законопроекти: 1. За допълнение на чл. 105 от закона за
нотариусите (Второ четене) 185
2. За погасяване от фонда за покриване загубите от бан-
ката при Българската земеделска и кооперативна банка
на: а) разпределените от ликвидирани синдикати или
такива с неприключена още ликвидация загуби (включи-
телно и лихвите) между казаните по-долу земеделски
кредитни кооперации, възлизащи общо на 13.763.661 лв.
и б) за погасяване по същия начин задълженията към
банката на районните земеделски кооперативни синди-
кати „Искра“ в с. Две могили, Русенска околия, „Искър“

Стр.

в гр. Орехово и Земеделска кооперативна банка — Син-
дикална централа, в София, възлизащи общо на
2.889.010 лв. (Първо четене) 185
Говорили: Боян Стефанов 187
Илия Бояджиев 187
Михаил Константинов 188
3. За трудовата поземлена собственост (Първо четене —
разискване) 188
Говорили: Бочо Илиев 197
Васил Хаджиев 200

Стр.

Дневен ред за следващото заседание 202

Председател Васил Коларов: (Звъни) Присъствуват нужното
число народни представители. Обявявам заседанието за открито.

(От заседанието отсъствуват следните народни представители:
Адам Трънка, Александър Даскалов, Александър Господинов,
Александър Ковачев, Андрей Пенев, Атанас Биволарски, Бойко
Шалапатов, Борис Костов, Борис Чобанов, Борис Димов, Борис
Попзлатев, Васил Караджов, Ганю Златинов, Ганчо Ганчев, Георги
Колев, Георги Пеев, Георги Тодоров, Георги Босолов, Гого Го-
гов, Гьoko Габровски, Димитър Вучков, Димитър Панайотов, Ди-
митър Кънев, Димитър Попов, Диню Станчев, Дончо Дончев, Дра-
гомир Вълчков, Екатерина Стефанова, Жско Жеков, Железко Сте-
фанов, Иван Геновски, Иван Грозев, Иван Толчиев, Иван Костов,
Илия Добрев, Илия Игнатов, Илия Джагаров, Йордан Халачев,
Йордан Чобанов, Йордан Маренов, Камен Петров, Колю Колев,
Костадин Трендафилов, Кръстан Раковски, Кръстю Стойчев, Ма-
рин Шиваров, Младен Карталев, Никола Василев, Николай Иванов,
Николай Калев, д-р Петър Георгиев, Петър Ковачев, Петър Пау-
нов, Петър Попиванов, Пенчо Минков, Райчо Славков, Ранчо Ке-
менчеджиев, Руси Табаков, Сава Дълбоков, д-р Сергей Мисирков,
Симеон Ковачев, Станю Попов, Стефан Стефанов, Стефан Крайчев,
Стефан Прокопиев, Стою Иванов, Стоян Попов, Тодор Гайдарски,
Тодор Янакиев, Христо Джонджоров, Христо Марзянов, Христо
Малинов, Цанко Маринов, Цветан Гаджовски, Цоло Каменов, и
Янко Стамболов)

Преди да пристъпим към дневния ред съобщавам, че предсе-
дателството е разрешило отпущ на следните г-да народни предста-
вители: Бойко Янев — 4 дни, Васил Тошев Караджов — 1 ден,
Ганчо Минев Ганчев — 4 дни, Георги Тодоров Карафеев —
4 дни, Йордан Чобанов — 4 дни, Нинко Стефанов Вияшки — 1 ден,
Раденко Рангелов Видински — 1 ден, Петър Попиванов — 4 дни,
Васил Тодоров Чобанов — 2 дена, и Димитър Вучков Коларски —
3 дни.

Народната представителка Екатерина Аврамова моли по причина
на болест да ѝ се разреши 30-дневен отпущ. Съгласно правилника,
поставям нейната проща на гласуване. Моля г-да народните пред-
ставители, които са съгласни да се разреши 30-дневен отпущ на
народната представителка Екатерина Аврамова, да вдигнат ръка.
Мнозинство, Събранието приема.

Минаваме към първа точка от дневния ред:

Второ четене на законопроекта за допълнение на чл. 105 от за-
кона за нотариусите.

Моля г-на докладчика да направи своя доклад.

Докладчик Минчо Минчев (к): (Чете)

ЗАКОН

за допълнение на чл. 105 от закона за нотар.

Параграф единствен. Към алинея пета на чл. 105 се
прибавя следната:

„Забележка. Тази разпоредба не се прилага при продажби
на жилищни помещения от взаимноспомогателните и осигурител-

ните каси при професионалните организации на държавните и об-
щински служители в полза на техните членове.“

Г-да народни представители! Комисията по Министерството на
правосъдието, като взе пред вид, че в исканото допълнение на чл. 105
от закона за нотариусите не са предвидени взаимноспомогателните
и осигурителните каси при отделните ведомства на министерствата,
препоръчва следното изменение на забележката към алинея пета
на чл. 105 от закона за нотариусите: след думите „държавните и
общински служители“ да се прибавят думите: „и при отделните
ведомства“. Също така текстът в края на забележката „в полза на
техните членове“ да стане: „в полза на техните сегашни и бивши
членове“, понеже в текста се говори само за членове на тия взаимно-
спомогателни и осигурителни каси, а има случаи, когато някои са
били членове в миналото, а сега, поради това, че са уволнени, не са
членове на тия взаимноспомогателни и осигурителни каси. Комисията
намира справедливо да се засегнат и те, и затова предлага да се
направи тая добавка в текста на забележката.

И така, текстът на забележката към алинея пета на чл. 105 от
закона за нотариусите добива следната редакция: „Този разпоредба
не се прилага при продажби на жилищни помещения от взаимноспо-
могателните и осигурителните каси при професионалните органи-
зации на държавните и общински служители и при отделните ве-
домства в полза на техните сегашни и бивши членове.“

Председател Васил Коларов: Ще поставя на гласуване предло-
жението на комисията. Тези г-да народни представители, които
приемат заглавието на законопроекта и параграф единствен с така
предложеното изменение на забележката към алинея пета на
чл. 105 от закона за нотариусите, моля, да вдигнат ръка. Мнози-
нство, Събранието приема.

Минаваме на точка втора от дневния ред:

Второ четене на законопроекта за общественото хлебопроизвод-
ство и хигиенизиране на селото.

Понеже г-н докладчикът отсъствува, ще прередим тази точка
от дневния ред.

Ще прередим и следващите точки 3. и 4. от дневния ред, по-
неже законопроектът за упазване на страната от внасянето и раз-
пространението на опасни неприятелни и болести по растенията и за-
конопроектът за изменение и допълнение на глава V от закона за
подобрение на земеделското производство и упазване на полските
имоти още не са окончателно разгледани от комисията.

Минаваме към пета точка от дневния ред:

Първо четене на законопроекта за погасяване от фонда за по-
криване загубите на банката при Българската земеделска и коопе-
ративна банка на: а) разпределените от ликвидирани синдикати или
такива с неприключена още ликвидация загуби (включително и
лихвите) между казаните по-долу земеделски кредитни коопера-
ции, възлизащи общо на 13.763.661 лв., и б) за погасяване по същия
начин задълженията към банката на районните земеделски коопе-
ративни синдикати „Искра“ в с. Две могили, Русенска околия,
„Искър“ в гр. Орехово и Земеделска кооперативна банка — Син-
дикална централа, в София, възлизащи общо на 2.889.010 лв.

Моля г-на секретаря да го прочете.

Секретар Трифон Трифонов (за): (Чете)

„МОТИВИ

към законопроекта за погасяване от фонда за покриване загубите на банката при Българската земеделска и кооперативна банка на: а) разпределените от ликвидирани синдикати или такива с неприключена още ликвидация загуби (включително и лихвите) между казаните по-долу земеделски кредитни кооперации, възлизащи общо на 13.763.661 лв., и б) за погасяване по същия начин задълженията към банката на районните земеделски кооперативни синдикат „Искра“ в с. Две могили, околия Русенска, „Искър“ в гр. Оряхово и Земеделска кооперативна банка — Синдикална централа, в София, възлизащи общо на 2.889.010 лв.

Г-да народни представители! Развильте се у нас на 9 юни 1923 г. и след тази дата събития, както ви е известно, нанесоха тежки поражения по-край другото и на земеделската кооперация в страната.

Особено пострадаха някои районни кооперативни земеделски синдикати и земеделски кредитни кооперации, предимно в крайдунавските райони, които бяха навремето агенти на Консорциума за търговия с зърнени храни и произведения от тях.

Дейността на почти всички районни земеделски кооперативни синдикати и земеделски кредитни кооперации до 1922 г. — време, когато започна ликвидацията на Консорциума — в общи линии бе резултатна. Обаче настъпилите по-късно политически събития се отразиха зле върху тези кооперативни организации, чиито ръководители бяха отстранени; в това време имаше значителни количества зърнени храни в складовете на кооперациите, останали непродадени и без достатъчен надзор. Това имаше за резултат значителни загуби.

От друга страна обявената ликвидация на Консорциума, както и настъпилата по-късно криза в житната търговия, нанесоха непоправими щети на синдикати и кооперации, а това наложи ликвидация на почти всички районни земеделски кооперативни синдикати.

Разстройството на синдикатите и свързаните с това загуби се отразиха зле върху дейността на членуващите в тях земеделски кредитни кооперации, които носеха големи загуби, а това разстрои тяхната финансова стабилност и разколеба доверието на членовете им.

Но във връзка с ликвидацията на Консорциума Българската земеделска и кооперативна банка получи около 200.000.000 лв. от реализираните чрез него печалби, които отнесе в специален фонд „Житни елеватори и силози“.

Банката прочее има един морален дълг спрямо пострадалите от събитията синдикати и земеделски кредитни кооперации, допринесли със своята дейност за добрите резултати от дейността на Консорциума. Този дълг, да се притече на помощ, стои независимо от дейността на банката за подпомагане — чрез контрол, насока и ръководство — на кооперативното дело в страната.

Водим от тези съображения, управителният съвет на банката, с решение № 160, от 28 септември 1945 г. — реши да окаже една ефективна помощ на засегнатите от казаните по-горе събития земеделски кредитни кооперации и районни земеделски кооперативни синдикати, включително бившата Земеделска кооперативна банка — Синдикална централа, София. Тази помощ се изразява в следното: управителният съвет на банката с казаното решение решил да се покрият от фонда за покриване загубите на банката:

а) разпределените от ликвидирани синдикати или такива с неприключена още ликвидация загуби (включително и лихви) между означените в приложението към решението списък земеделски кредитни кооперации, възлизащи общо на 13.763.661 лв.

б) задълженията към банката на районните кооперативни земеделски синдикати „Искра“, с. Две могили, Русенска околия, „Искър“ в гр. Оряхово и Земеделска кооперативна банка — Синдикална централа, София, възлизащи общо на 2.889.010 лв.

Съображенията на управителния съвет на банката са, че една част от тези вземания са несъбираеми или мъчно събираеми, а другата (сравнително много по-голяма част) тежи върху засегнатите кооперации и ги лишава от възможността да развият една резултатна кредитна и стопанска дейност, защото, обременени с задължение, едни от тях са в застои, други са финансово затруднени, а трети трябва да работят изключително за покриване разпределени загуби от минали години.

Обаче за да може да бъде приложено това решение, управителният съвет на банката — като се има пред вид, че не всички вземания са „съмнителни и несъбираеми“ (чл. 16, буква „д“, от наредбата-закон за банката), както и обстоятелството, че голяма част от тези суми не са задължение към банката, а пасиви на земеделски кредитни кооперации, които спъват и често парализират тяхната стопанска дейност — става необходимо да се издаде специална наредба-закон.

Като одобрявам напълно това решение на управителния съвет на банката и смятам, че то ще получи и заштата безрезервна подкрепа, аз ви моля, г-да народни представители, да одобрите предложения законопроект — така както е той изготвен.

Г-д. София, 5 октомври 1945 г.

Министър на земеделието и държ. имоти: Д-р Мих. Геновски

ЗАКОНОПРОЕКТ

за погасяване от фонда за покриване загубите от банката при Българската земеделска и кооперативна банка на: а) разпределените от ликвидирани синдикати или такива с неприключена още ликвидация загуби (включително и лихвите) между казаните по-долу земеделски кредитни кооперации, възлизащи общо на 13.763.661 лв., и б) за погасяване по същия начин задълженията към банката на районните земеделски кооперативни синдикати „Искра“ в с. Две могили, Русенска околия, „Искър“ в гр. Оряхово и Земеделска кооперативна банка — Синдикална централа, в София, възлизащи общо на 2.889.010 лв.

Чл. 1. Разрешава се на Българската земеделска и кооперативна банка да изразходва от фонда за покриване загубите на с. ата банка сумата 13.763.661 лв., за да покрие поетите и разпределени между долунзброените кооперации загуби, включително лихвите на ликвидирани или още с неприключена ликвидация земеделски синдикати.

Фирма на земеделска кредитна кооперация	Седалище	Поети загуби, включително лихвите
---	----------	-----------------------------------

I. От синдиката „Искър“ — гр. Оряхово

1. „Вз. помощ“, с. Горни Вадин	1.029.480 лв.
2. „Орач“, с. Остров	964.375 „
3. „Селяч“, с. Долни Вадин	189.827 „
4. „Помощ“, с. Хайредин	551.171 „
5. „Свобода“, с. Хърлеп	309.734 „
6. „Вз. помощ“, с. Крива бара	231.593 „
7. „Защита“, гр. Оряхово	34.231 „
8. „Дунав“, с. Борил	1.042.429 „
9. „Дунав“, с. Брегаре	1.335.807 „
10. „Съгласие“, с. Ставерци	515.103 „
11. „Сполука“, с. Д. Луковит	1.526.931 „
12. „Сполука“, с. Крушовене	885.849 „
13. „Сполука“, с. Гигенска махала	89.327 „
14. „Сполука“, с. Оряховица	997.579 „
15. „Сполука“, с. Староселци	101.566 „
16. „Напредък“, гр. Кнежа	1.173.564 „

II. От синдиката „Орач“ — гр. Разград

1. „Всестранна“, с. Осенец	396.635 „
2. „Съгласие“, с. П. Калоян	350.000 „
3. „Единство“, с. Дряновец	420.000 „
4. „Подкрепа“, с. Сеново	283.382 „
5. „Стопанство“, с. Кривия	200.000 „
6. „Съгласие“, с. Каменово	171.744 „
7. „Подпомагане“, с. Топчи	160.000 „
8. „Напредък“, с. Калово	5.163 „
9. „Св. Кирил и Методи“, с. Матагоново	25.996 „
10. „Жетвар“, с. Побит камък	235.000 „
11. „Орач“, с. Батемберг	221.927 „
12. „Св. Троица“, гр. Разград	83.248 „
13. „Съгласие“, с. Телец	128.000 „
14. „Подкрепа“, с. Желязковец	80.000 „

III. От синдиката „Земеделец“ — Сомовит

1. „Вз. помощ“, с. Гиг. махала	72.000 „
Всичко	13.763.661 лв.

Чл. 2. Ако някоя от изброените по-горе кооперации дължи на Българската земеделска и кооперативна банка: по заеми, сключения, за покриване на поети загуби от ликвидирани или още с неприключена ликвидация синдикати „Искър“ в гр. Оряхово, „Орач“ в гр. Разград и „Земеделец“ в гр. Сомовит, или по други заеми без оглед на произхода им, с получените от фонда суми кооперациите погасяват най-напред задълженията от първата група и след това онези от втората. Ако кооперациите нямат задължения към банката, съответните суми се оставят на тяхно разположение.

Чл. 3. Разрешава се на Българската земеделска и кооперативна банка да погаси от същия фонд следните задължения към банката на районните кооперативни земеделски синдикати: „Искра“ в с. Две могили, Русенска околия, „Искър“ в гр. Оряхово и Земеделска кооперативна банка — Синдикална централа, в София, възлизащи на обща сума — 2.889.010 лв.

1. „Искра“, с. Две могили	361.022 лв.
2. „Искър“, гр. Оряхово	1.627.057 „
3. Синдикална централа — София	900.931 „
Всичко	2.889.010 лв.

Чл. 4. Българската земеделска и кооперативна банка има право да прихване сумата 900.931 лв., която се следва на Земеделска кооперативна банка — Синдикална централа — София, обявена отдавна в несъстоятелност, с други свои вземания спрямо същата централа, които — защото са били установени по-късно — не са били свидетелствувани и признати по съдебен ред, а поради това не влизат в масата на несъстоятелността, установена след обявяване в несъстоятелност на казаната кооперативна организация.

Чл. 5. Така изразходваните суми от фонда за покриване загубите на банката, независимо от това, дали ще има или не прихващане на начина, показан в чл. 2 от настоящия закон, не се смятат като печалба на казаните кооперативни организации и не подлежат да някакво данъчно облагане.

Председател Васил Коларов: Минаваме към обсъждане на доклада на законопроект.

Има думата народният представител г-н Боян Стефанов Цонев.

Боян Стефанов (з): (От трибуната) Г-да народни представители и представители! Законопроектът, който ни се представя от г-на министра на земеделието за разглеждане и одобрение, повдига един неразрешен проблем, който вълнува хиляди земеделски стопани. Той е проблемът за обезщетяване на пострадалите от фашизма земеделски кооператори, районни кооперативни синдикати и тяхната централа, които бяха жестоко ударени на 9 юни 1923 г. Те имат морално и законно основание да искат от държавата да ги обезщети.

Земеделското кооперативно движение получи голям размах на развитие през време на земеделското управление от 1920 г. до 9 юни 1923 г. Започна се масово образуване на кредитни всестранни кооперации и районни кооперативни синдикати, които, заедно и при съдействието на Държавния консорциум за търговия с зърнени храни, поеха събирането на тия храни.

Синдикатите бяха районни кооперативни сдружения с ограничена отговорност, които обединяваха земеделските кооперации в зърнопроизводителните райони. В тях се допускаше да членуват и единични членове — кооператори, затова те имаха смесена форма. В последствие същите се трансформираха в районни съюзи само с колективни членове — кооперации. Същата трансформация се извърши и в Земеделската съюзна кооперативна банка, която стана Синдикална централа на районните синдикати и съюзи. По това време, 1920—1921 г., Държавният консорциум, заедно със Синдикалната централа и Общия съюз на земеделските кооперации, образуваша смесено предприятие за събиране и търговия с зърнени храни, което разпределяше печалбите така: 60% за производителя; 25% за фонд „Силози и елеватори“; 10% за участващите районни синдикати и съюзи и 5% за основателите на Консорциума — Българска земеделска банка, Синдикалната централа, Общия съюз на кооперациите и Българската народна банка. От тази 2-годишна дейност се създаде фондът „Силози и елеватори“ с 200 милиона лева капитал, който се олихвяваше, но след 9 юни този фонд бе ликвидирал и сумите прехвърлени в Българската земеделска банка, откъдето се изтеглиха и употребиха от фашистките шпиз-команди за потушаване на септемврийското въстание.

След ликвидиране на Държавния консорциум, през 1922 г. районните синдикати и съюзи, заедно с техните централни, решиха да продължат дейността на Консорциума на свободни начала и образуваша така наречения Кооперативен консорциум със свои агенции в Бургас и Варна и по дунавските пристанища. През същата 1922 г. Кооперативният консорциум е събрал и изнесъл за странство повече от 30.000 тона зърнени храни, или една трета от целия износ за тази година. Около 45% от износа на зърнени храни през Бургас е дело на Кооперативния консорциум. Той разполагаше със свои собствени складове, мелници в Карнобат, гара Раковски, Погово, София и вземаше участие в търгове, доставки на храни и фураж на войсковы части, общини и др. Лозунгът, издигнат тогава — „Селският производител — сам експортър“ — беше обхванал голямата селско-производителна маса, която виждаше спасението си в кооперацията. Защото повече от 80% от реализираните печалби се раздаваха на производителите и това раздаване ставаше при особена тържественост. Този момент беше истински празник за селото.

Но дойде фаталният край. Ударът на 9 юни 1923 г. беше съкрушителен. Той беше насочен особено срещу засилващото се земеделско-кооперативно дело, което обхващаше всички области на нашето земеделско производство и произведенията му. Още на 9 юни бяха арестувани из цялата страна членовете на управителните и контролните съвети, както и директорите и ръководителите на районните синдикати и централни. Някои от тях бяха още тогава избити. Складовете и агенциите на Кооперативния консорциум бяха запечатани от финансовите инспектори и чиновници на Българската земеделска банка. Започнаха се ревизии, за да се открият финансови връзки между синдикатите и централата с Българския земеделски народен съюз, но нищо не можа да се открие. Наложиха се възбрани върху имотите на ръководителите, някои от които още не са вдигнати.

С това вандалско преследване се нанесоха непоправими вреди и загуби на синдикатите и Синдикалната централа. Някои от складирания по пристанищата храни, предназначени за износ, се развалиха; не се устоя на договорни задължения за срочните доставки и по този начин се нанесоха големи загуби. Само от царевичата, която беше купена по 4 лв. килограм, а продадена от агентите на Българската земеделска банка, се претърпя загуба от около 4 милиона лева.

По нареждане на сговористкото правителство Българската земеделска банка закри кредитите на всички районни синдикати, както и тия на Земеделската кооперативна банка — Синдикална централа, и прибегна до съдебно принудително събиране на вземанията си. Тия действия на банката ускориха фаталния край на Синдикалната централа, която беше обхванена в несъстоятелност през 1937 г. Тази централа, която създаде синдикалното кооперативно движение и организира Кооперативния консорциум, не беше поделение на Българския земеделски народен съюз, но тя беше в тесни идейни връзки с него. Днес трябва да се установи тази историческа истина, за да се отхвърлят клеветите и обвиненията на сговористко-фашистката банда на кръволака Александър Цанков, които се стремяха с това да оправдаят извършените престъпления спрямо земеделското кооперативно дело.

В отчета на Синдикалната централа за 1922 г. намираме, че тя е обединявала 81 районни синдикати — колективни нейни членове, и 5.047 единични членове — кооператори. В районните синдикати

са членували тогава над 300 селски кредитни кооперации, които заедно с членовете на синдикатите са обединявали повече от 100.000 селски домакинства. Всички тия селски стопани са изправени пред угрозата да бъдат съдебно преследвани за плащане на селския размер отговорност върху записания от тях дялов капитал за синдикатите и Синдикалната централа, която е в несъстоятелност. Затова проблемът, който се поставя за разрешение от предлагания законопроект, е толкова сериозен и трябва да бъде обхванато цялостното му разрешение. Трябва да бъдат подпомогнати и обезщетени всички пострадали от фашизма земеделски кооперации и централни, като се ликвидира чрез предлагания законопроект и несъстоятелността на Земеделската кооперативна банка — Синдикална централа. Защото с тази централа е заангажирана материалната отговорност на 81 районни синдикати, около 300 селски кооперации и повече от 5.000 кооператори. Задълженията на тази централа не са големи. От справката, която направих по делото, се вижда, че са приети в масата на несъстоятелността така наречените обикновени хирографарни креанси за 6.012.822 лв., признателни кредитори — това са висши чиновници и работници на централата — за 253.847 лв. и данъци от 9 юни с лихвите досега — за 3.000.000 лв. Или всичко централата има пасив и дължи на кредиторите 9.266.669 лв.

Като заявявам от името на парламентарната група на Българския земеделски народен съюз, че по принцип ще гласуваме за законопроекта, молим в комисията законопроектът да бъде преработен, разширен, за да бъдат обхванати от подпомагането всички пострадали от фашизма земеделски кооперации, районни синдикати и тяхната централа — Земеделската кооперативна банка — Синдикална централа.

За окончателното ликвидиране несъстоятелността на тази централа предлагам следното: Българската земеделска и кооперативна банка да изплати напълно приетите привилегировани вземания от 253.847.000 лв., а на хирографарните кредитори, приети в масата, да се изплати 50%. Вземането на държавата от 3.000.000 лв. от данъци да бъде заличено. По този начин на ликвидирание пасива на централата делото по несъстоятелността да бъде закрито. Това е най-справедливият и целесъобразен начин за окончателното ликвидирание задълженията на всички пострадали от фашизма земеделски кооперации, районни синдикати и на Синдикалната централа. (Ръкоплескания)

Председател Васил Коларов: Има думата народният представител Илия Тодоров Бояджиев.

Илия Бояджиев (к): (От трибуната) Г-жи и г-да народни представители! И след първата европейска война, която, както е известно, приключи с катастрофа за страната ни, нашето стопанство се намираше в крайно тежко положение. Живнениите сили на производителите слоеве бяха напълно изтощени. Селото, загубило до голяма степен добитъка си, останало почти без инвентар, тънеше в мизерия и нищета. Трудещите се градски маси, душени от безработица, бяха подхвърлени на нечувана експлоатация. И тогава за богателите от войната продължиха с остървение своята спекула и своя грабеж над ония, които изнесоха на плещите си престъпната война на немската агентура у нас. От друга страна всички тежест от войната, във вид на данъци, легнаха върху широките народни маси от селото и града.

За да се спасят от тежкото стопанско положение и за да се предпазят от развихрилите се спекула и грабеж, средните и дребни трудещи се слоеве започнаха да се обединяват в свои стопански организации. Кооперативното движение у нас получи широко развитие. Правителството на Земеделския съюз дейно подкрепяше самоинициативата на народните маси за спасяване на стопанството и за облекчаване на своето положение по пътя на самопомощта и взаимната помощ. Създадох се и ред специални закони, насърчаващи кооперативното движение. Основа се Синдикалната централа със свои районни синдикати, в които навлязоха като членове и организирани дотогава много кредитни селски кооперации в страната.

Задачата на тая система от земеделските кооперативи беше да се облекчи тежкото положение на земеделските стопани, като преди всичко ги предпази от грабежа на експлоататорския житарски капитал. Както централата, така и нейните поделения — районни синдикати, а и селските кредитни кооперации, бяха агенти на създадения навремето Консорциум за търговия с зърнени храни. Тия организации наистина отстраниха много посредници — агенти на едрите житарски фирми. Те засегнаха интересите и на самите житаря-експортъри. Въобще кооперативното движение, което получи подкрепа от страна на държавната власт и пълна свобода на развитие през управлението на Земеделския съюз, сполучи до известна степен да ограничи спекулата.

Паралелно с кооперативната система, която се изграждаше в селското стопанство, за търговия с основните земеделски продукти, трудещите се създадоха и свое мощно потребително-кооперативно движение, което не малко допринесе за ограничаване на спекулата и в областта на потреблението. Това озлобляваше засегнатите капиталистически групи, спекулантите, безпощадните експлоататори и всички, които през време на войната трупаха богатства и грабяха своето щастие от мъката и тежката нищета на изтерзания ни народ. И след възстановяването на кървавото си господство на 9 юни реакционните сили нанесоха жесток удар на нашето кооперативно движение.

Разбира се, най-силен беше ударът върху масовите, истинските народни организации, които искрено се стремяха да ограничат експлоатацията и да отстранят спекулата. Работническата потребителна кооперация „Освобождение“ например, която беше покрила страната със свои магазини и която ограничи печалбите върху всички предмети от първа необходимост, след преврата беше напълно уни-

щожена, като комунистическа. За опасна също така беше обявена и земеделската кооперативна централа и синдикатите. Почти целият персонал на централата и на синдикатите по места беше разгонен. Мнозина от ръководителите попаднаха в затвора, и складовете на тия кооперативи се разграбиха. Нанесени бяха големи щети на селското кооперативно движение.

Още оттогава на много селски кооперации тежат загуби, които не могат да бъдат понесени от кооператорите, защото те не носят никаква вина за образуването на тия загуби. Тези загуби при ликвидиране на синдикатите се разпределиха върху кооперативните организации. Справедливо е тия кооперации, както и техните кооператори, да бъдат освободени от това бреме, което им стоварила разбойническите банди на пресвратджии, защото последните разграбиха складовете и разгониха народните кооперативни водачи в това движение.

Тъй като Българската земеделска и кооперативна банка има специален фонд, образуван от печалбите на ликвидирания Консорциум, абсолютно нищо няма да загуби, ако заплати загубите на тия кооперативни организации. Това искане е съвършено справедливо. То се застъпва от законопроекта, както и от всички кооператори, които са пострадали. Нашата парламентарна група, групата на Работническата партия (комунисти), ще гласува законопроекта. (Ръкоплескания)

Председател Васил Коларов: Има думата народният представител Михаил Атанасов Константинов.

Михаил Константинов (с): (От трибуната) Г-да и г-жи народни представители и народни представителки! Фактичката обстановка, която доведе до поставянето на разглеждане този законопроект в Народното събрание, е нам вече известна, след като сте прочели изложението на мотивите на г-на министъра на земеделието, както и от това, което изложиха предговорившите. И аз няма да се спирам върху тия мотиви. Въпросът се свежда до това: дали е целесъобразно и дали ще доведе до добър резултат гласуването на законопроекта и опрощаването на тия задължения на разните кооперации.

Вярно е, че кооперациите след 1923 г. не бяха подкрепени от тогавашните правителства и много от тях загубиха, дейността им престана; много от тях започнаха да водят един съвършено анемичен живот — те само фигурираха като кооперации, без да могат да проявят каквато и да било ползотворна дейност. Днес безспорно ние ще трябва да насочим своята дейност в подкрепа на кооперациите, но да ги подкрепим по такъв начин, че да засилим тяхната дейност и да им дадем възможност да продължат тази дейност, която ще бъде народоползена.

Когато обаче разглеждаме въпроса за опрощаването на известни задължения на разни кооперации, трябва да се спрем и на следния въпрос: дали това опрощаване няма да даде отрицателен резултат? Като разгледаме причините, които са докарали техните задължения, ще трябва да видим, дали опрощаването на тези задължения няма да докара кооперациите до нова дейност, която утрешния ден да изплати Българската земеделска банка или държавата пред положението да поемат техните задължения, да ги опростят, за да им дадат възможност отново да работят и да живеят. Аз смятам, че трябва да бъдат подкрепени само онези кооперации, които са дали доказателства за една действително полезна дейност.

Но аз виждам в представения списък и кооперации, които имат съвършено нищожни задължения, които според мене не би трябвало да фигурират в този списък, който цитирах. Между тях има кооперации, които имат такива задължения: 5.163 лв., 89.000 лв., 34.000 лв. и т. н. Според мен не би следвало в законопроекта да се поставят кооперации, които искат да им се опрощават суми в размер на 5.000 лв., защото, какво са днес 5.000 лв. Българският сигурно получава разселиния в тази кооперация. Освен това аз не допускам, че като се опрости сумата 5.000 лв. на една такава кооперация, след това тя ще затвърди своето положение и ще отпочне ползотворна дейност във всички насоки.

Следователно комисията ще трябва да разгледа подробно този въпрос и да се спре само върху ония кооперации, които действително се нуждаят от една подкрепа, като задълженията на такива кооперации, които ние ще опростим, бъдат поети от фонда за покриване загубите на Българската земеделска и кооперативна банка, а по отношение задълженията на останалите кооперации, които ние всега развиват доста добра дейност и са в състояние да изплатят своите задължения, нека комисията проучи основно въпроса и тя да каже кои от тях не са в състояние да платят, за да им опростим задълженията.

Онези пък задължения, за които се говори в законопроекта и които са несъбираеми, за тях и спор не може да има. Шом са несъбираеми, Българската земеделска и кооперативна банка ще ги опрости и ще покрие своите загуби от този фонд.

При тия корекции, които ще трябва да бъдат направени в комисията, аз смятам, че законопроектът следва да бъде гласуван на първо четене — каквото е мнението и на нашата парламентарна група. (Ръкоплескания)

Председател Васил Коларов: Други записани оратори няма. Ще положа на гласуване законопроекта. Моля г-да народните представители, които приемат законопроекта на първо четене, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Минаваме към точка шеста от дневния ред:

Първо четене на законопроекта за трудовата поземлена собственост.

Моля г-на секретаря да прочете законопроекта.

Секретар Трифон Трифонов (зв): (Чете)

„МОТИВИ“

към законопроекта за трудовата поземлена собственост

Г-да народни представители! Предлагият на вашето внимание „Законопроект за трудовата поземлена собственост“ има за цел окончателното разрешаване на аграрния въпрос в България, поставен на дневен ред още в програмата на Отечествения фронт, обявена на 17 септември 1944 г.

Непосредствено след миналата война (1919 г.) у нас се направи първият опит за провеждане на аграрна реформа. Страната, излязла победена и разгромена от войната, трябваше да държи сметка за нуждите и исканията на бедните селски маси за работна земя, а също така и нуждата за бързото настаняване на придошлите в голям брой бежански семейства.

С тази тежка задача се нагърби тогава правителството на Александър Стамболийски. Гласуван бе законът за увеличение размера на държавните земи от 16 август 1920 г. Този закон не се приложи, а само след няколко месеца се създаде законът за трудовата поземлена собственост от 9 май 1921 г. С тези закони бе положено началото на аграрна реформа в България. Източници на необходимата за реформата земя бяха намарени в частните и обществените земи. За пръв път през 1920—1921 г. бе посегнато на правото на поземлената собственост на частните стопани, в смисъл ограничаването на това право до определени размери земя, по-големи или по-малки, в зависимост от това дали собствениците сами стопанисват или не земите си, и според броя на членовете на техните семейства.

Учреденият поземлен фонд първоначално получава земи най-много чрез отчуждаването на земите на частни стопани. Така бяха отчуждени и причислени към поземления фонд 600.864 декара земи, имащи следния произход: от частни земи — 352.541 дек.; от общински земи и мери — 243.193 дек.; от държавни земи — 66.705 дек.; от манастирски земи — 24.607 дек. и от спорни земи — 3.818 дек.

Последвалата промяна в политическия режим след преврата на 9 юни 1923 г. имаше между другото за последствие и спирането на всички отчуждения на частни земи, а след това и връщането на по-голямата част от тях на собствениците им. Така, отчуждените до 9 юни 1923 г. 325.541 дек. земи на частни стопани се намаляха на 120.800 дек., а разликата бе върната на бившите собственици.

След това законът за т. п. с. беше отменен и вместо него се създаде законът за трудови земеделски стопанства. Земите на частните стопани бяха изоставени, вместо това, като сигурен и голям източник за земя на поземления фонд останаха обществените земи — общински мери и гори. Дейността на органите по прилагането на аграрната реформа е била насочена от 9 юни 1923 г. и до днес изключително към отнемането на части от общинските мери, държавни земи и части от общински и държавни гори, изключени от обекта на горското стопанство.

Било поради липса и недостиг на обекти, било поради отсъствие на единство и обмисленост в законите по учредяване на разните обществени фондове и в практиката по прилагането на тези закони, поземленият фонд в България не можа да се реализира в необходимия размер. По тия причини бе невъзможно да се удовлетворят нуждите на всички стопани, затова се наложи и изменението на закона за трудови земеделски стопанства от 1 юни 1933 г. Чрез него се посегна към учредените обществени фондове. Размерите на училищните фондове се намаляха по 2 декара за домакинство, за скотовъдните фондове — по 1,5 декара на домакинство и за всички останали фондове — по 0,5 декара, а разликите в повече се отчуждиха, причислиха към поземления фонд и раздадоха за оземляване.

Чрез прилагането на законите за аграрната реформа, от 1921 г. до 9 септември 1944 г., са причислени към поземления фонд общо 4.200.000 декара. От тези земи са раздадени за оземляване 3.800.000 декара и с тях са оземлени около 200.000 семейства, както и 2.500 държавни и обществени учреждения.

Това е накратко близката история на аграрната реформа в България. Какво е положението сега?

Недостигът на фондови земи не само че осуети оземляването на много безимотни и малоимотни селяни, но наложи и там, където се предприе оземляване, то да се извърши в размери, при които трудно може да се предприеме организация на едно дребно жизнеспособно стопанство, ако стопанинът не разчита и на страничен поминък. Поради това, без да се подценяват съвсем придобивките на досегашния закон за трудови земеделски стопанства, който се яви като отдушник в едно много тревожно време, трябва да се признае, че той имаше само преходно значение. Всяко природно дете в оземленото домакинство, всеки нов работоспособен член в него намалявах припадация се размер земя на другите и отегчават тяхното положение. А колко по-тежко е положението на онези, които, поради липса на земя, са останали неоземлени? Всичко това, за нещастие, съвпада с едно време, когато възможностите за разширяване на обработваемата площ у нас са вече на изчерпване.

При това положение, освен чрез намиране на нови източници за работна земя, ще следва да се премине и към други системи на земеползуване, които обещава един по-голям и по-разнообразен обект на селския труд и освен това — повишено производство върху единица площ. Този преход обаче е бавен и предполага осъществяването предварително на ред други мероприятия (комасация, напояване, отводняване, кооперативно стопанисване и пр.), които ще са обект на дейността на Министерството на земеделието и предмет на други закони.

Според официалната статистика, в края на 1943 г. населението на страната възлиза на 6.897.900 жители, от които с земеделие се занимават 4.937.988 жители, или спрямо общия брой на

населението са 72%. От активното население в страната, общо 3.870.713 жители, в земеделието са заети 3.084.271, или 79.6%.

Броят на стопанствата в България, които притежават земя до 50 декара, представлява 63.1% от общия брой на стопанствата, и те притежават 30% от всичката работна земя. Това са стопанствата, които ще бъдат обект на грижи при поземлената реформа — те трябва да бъдат снабдени с земи, за да станат жизнеспособни и да осигурят по-добро съществуване на стопаните си.

Според направените изчисления, броят на подлежащите на оземляване стопанства възлиза кръгло на около 300.000, за които ще бъде необходимо около 10.000.000 декара земя.

В предварителни изчисления се предвижда набрането по приложението на предлагания закон на около 4.500.000 декара, с които ще се задоволи максимум само към 45% от глуда за земя. Очевидно, успоредно с прилагането на предлагания закон, трябва да се помисли за подобрене на производствените способности, което може да бъде осъществено от една страна чрез изграждането на големи и жизнеспособни трудови земеделски стопанства, чрез национализацията на природните богатства и чрез изграждане на своя собствена индустрия.

Законопроектът си поставя като първа цел да намери необходимата работна земя, за да се оземлят всички малоземлени и безземлени стопани в страната. Това се постига чрез: а) ограничаване на размера на частната поземлена собственост; б) отчуждаване земите на всички училищни, скотовъдни и други фондове; в) причисляване към поземления фонд на всички държавни, общински, манастирски и църковни земи; г) земите, които държавата придобива по чл. V от Крайовския договор, и д) земите на частни стопани, които фондът ще закупи по доброволно споразумение и пр.

След тези общи констатации, нека сега да разгледаме бегло, но последователно основните положения в законопроекта.

Преди всичко той обема, но изменя по същество материята на досегашните два закона: за трудовите земеделски стопанства и за вътрешното преселване и заселване. При изработването му е държано сметка за принципите, оповестени в програмата на правителството на Отечествения фронт, които в законопроекта са намерили съответното приложение. От друга страна, в законопроекта са премахнати всички постановления, които се съдържаха в закона за т. з. с. и чрез които се възпрепятствуваше оземляването, одворяването, преселването и ползуването на свободните фондови земи от лица с нежелателен народностен произход. По този начин всички български граждани са приравнени пред закона.

Отделните дейности по разграничаване и закръгляване на мерите, по образуване на държавния поземлен фонд, по оземляването, одворяването, преселването, използването на свободните фондови земи и събиране на приходите на поземления фонд, са съвършенствувани в новия законопроект, като са използвани поуките от досегашната практика по приложението на закона.

Законопроектът съдържа следните съществени положения:

1. Най-важният орган по приложението на закона — общинската комисия за трудова поземлена собственост (т. п. с.), по сега действащия закон за т. з. с. се състои от трима членове: агронома, кмета и един стопанин — представител на земеделските стопани, посочен от общинския съвет. В законопроекта сега се предвижда, че общинската комисия за т. п. с. да бъде от 5 души: агронома, кмета и трима земеделски стопани, избрани на общоселско събрание.

Така на комисията се дава действително демократичен характер, като в нея имат превес представителите на народа пред дължостните лица.

Пред вид сложността на въпросите, свързани с приложението на членове 8 до 17 от законопроекта, относно отчуждаването, оценката и изплащането на земите, частна собственост, надвишаващи определените размери, както и за гарантиране правилното погледжение на закона, справедливо за всички граждани, общинската комисия за т. п. с. се председателствува от околийския съдия или неговия заместник.

Съставът на поземления съвет при Дирекция за земята, който решава окончателно всички въпроси, свързани с приложението на закона, също се разширява, като в него участва и представител на Общия земеделски професионален съюз.

2. Вторият отдел на законопроекта, главата „Размер на поземлената собственост“, членове 8—17, обема оповестената в правителствената програма реформа в поземлената собственост. Преди всичко реформата засяга всички обработваеми земи в територията на страната, като правният принцип *Lex loci* (лекс лоци) — закона по местонахождението на имота — има безспорно приложение. Така, че ще попадат под ръжма на този закон и земите, чието положение трябва да се уреди от чл. V от Крайовската спогодба, доколкото тези земи все още не са преминали в собственост на българската държава. И това е напълно редно, защото: а) тези земи са на българска територия и върху нея трябва да се приложи нашият закон; б) ако тези земи бяха в румънска територия, те биха имали същата участ, която имат останалите едри земеделски стопанства в Румъния по прокарваната там аграрна реформа, и в) защото българският закон следва да се приложи спрямо всички земи, които се намират на българска територия, защото България е суверенна и независима държава.

Аграрната реформа осъществява трудовия принцип „Земята да принадлежи на този, който я обработва“. Отчуждават се всички работни земи — частна собственост, които надвишават определените в законопроекта размери.

Размерите на обработваемите земи, които собствениците имат право да запазят, са определени, като за ръководно начало — единица е взето семейството. Размерът освен това е увеличен за онези семейства, които имат повече деца (за всяко трето и следващо дете

размерът се увеличава с по 20 декара). В противовес на това собствениците, които не са задомени и са над 50-годишна възраст, запазват само две трети от определените размери.

Главното правило обаче, собствениците да запазят предвидените големи размери, е те да стопанисват сами земята си. Ако собственикът не стопанисва земята, той има право да запази само до 30 декара работна земя. Това е единственото отклонение от принципа „земята да принадлежи на онези, които я обработват“. Допускането на това изключение се налага по следните съображения. У нас няма една строга диференциация в занятията, т. е. онези, които упражнява някой занаят, чиновничество или друга професия, в повечето случаи не може да изкарва препитанието на семейството си от упражняването на занаята, а очаква и допълва необходимия си доход от притежаваната земя. Следователно, да се отнеме цялата земя на такъв стопанин, би означавало да се лиши от един необходим за съществуването му доход. Оставянето на известно количество земя на собствениците се налага и като необходим резерв за семейството в случай на нещастие или бедствие, както и за осигуряване препитанието на някой член от семейството, който по различни причини не би могъл да очаква друг доход и евентуално по-късно би се отдал на земеделие. Аграрната реформа си поставя за главна задача да урегулира правилното разпределяне на работната земя у нас, а не принудително да отчуждава частната собственост. Ако последното бе вярно, това би било справедливо би се поставил въпросът, защо по същия начин и едновременно не се постъпва с останалата собственост: пари, ценности, фабрики, недвижими покрити имоти и пр.

Освен ограничаване размера на обработваемите земи, в законопроекта също се поставя началото за ограничаването на размера на частните гори. Подробностите по това отчуждаване ще се уредят със специален закон. Целта е сега засега да се осуети евентуално отчуждаване на гори от частни горопладелци с цел да се изобиколи проектираната подобна реформа като т. з. с. относно горите.

Един от важните въпроси при провеждането на аграрната реформа е изплащането на отчуждените земи, тъй като по принцип експроприацията е изключена.

Групата стопанства от 200 декара нагоре, според статистиката, са на брой 14.050, и те притежават 4.726.482 декара обработваема земя. Това са главно стопанствата, които са обект на реформата и от които се очаква да се вземе земя. Ако се приеме, че от частни стопани при прилагане на реформата ще се отчуждят 600.000 декара земя, за тяхното изплащане, при средна цена 7.000 л. декара например, ще са необходими повече от 4.000.000.000 л. Естествено, такава сума наведнаж трудно може да се намери. Ето защо в законопроекта се предвижда (чл. 17), щото изплащането на отчуждените земи от 50 декара нагоре да става със съответното процентно намаление, наричащо от 10% до 50% в зависимост от размера на отчуждената земя. При това предвижда се плащането да стане с облигации, носещи 3% лихва и платими в 15-годишен срок чрез ежегодни тиражи, а частите в размер до 10 декара се заплащат в брой.

Този начин на плащане не е нов. Той беше възприет и в чл. 53 от закона на Ал. Стамболийски за трудовата поземлена собственост, където същите процентни намаления бяха предвидени, с изключение на размерите на отчуждените земи, които в сегашния законопроект са съответно намалени.

Що се касае до определяне цената на отчуждените земи, в чл. 14 от проекта е приета една средна цена, като за база на нейното изчисление е приета емлячната оценка на земите от 1935 г. умножена 3 пъти, а за Добруджа — емлячната оценка, направена след освобождаването ѝ, умножена също 3 пъти.

Направените проучвания от Министерството на земеделието и държавните имоти в 55 околии на страната относно определянето на емлячните оценки на полските имоти през 1935 г. за различните категории земи и различни видове земи (ниви, ливади, градини, лозя и пр.), заселница, намиращи се в балкански, полубалкански и полски райони, са дали следните резултати: балкански район ниви I категория — 966 лв. декара, полубалкански — 1.144 лв. и полски — 1.562 лв.; ниви от II категория съответно на 638 лв., 816 лв. и 1.170 лв. и ниви III категория съответно: 369 лв., 526 лв. и 806 лв.

В почти същите съотношения варират цените и на другите видове имоти, като най-висока цена средно имат овощните градини в балканските райони I категория — 2.432 лв., полубалканските — 2.671 лв. и полските — 3.086 лв.

Разбира се, посочените по-горе оценки са средни аритметични за цените от изследваните от министерството селища в 55 околии на страната. В отделни населени места има посочени оценки до 6.000 лв. декара, следователно при изплащането на същите, умножени 3 пъти съгласно чл. 14 от законопроекта, ще се получи цената 30.000 лв. на декар, по това са единични случаи.

3) В отдел II, гл. II — „Изкупуване на обработваеми земи“ — членове 18—20 на законопроекта, се прави нововъведение, като се допуска изкупуването на обработваеми земи между сънаследници.

Както ви е известно, с чл. 240, алинея втора, от закона за наследство се допуска, братята, независимо от тяхната професия, да могат да изкупят деловите от недвижими непокрити имоти на своите омъжени сестри. Явно, с прилагането на този текст от закона в повечето случаи се допускаше несправедливостта: братът, който не се занимава с земеделие, да изкупи дела на сестрата, която се занимава с земеделие. С текстовете на законопроекта сега се отстраняват тези несправедливости, като чл. 240, алинея втора, от закона за наследство се отменява. Допуска се сега, сънаследниците, които се занимават с земеделие, да могат да изкупят наследствените части на онези си сънаследници, които в случай, че биха получили наследствени

си дял от наследствените земи, биха надвишили размера земя, който имат право да притежават съобразно нормите по чл. 8 от законопроекта.

4) В търсенето на новия източник на земя за държавния поземлен фонд законопроектът предвижда (чл. 21, п. 12) отчуждаване на всички училищни, скотовъдни и други обществени фондове.

Според събраните сведения за пространството на училищните, скотовъдните, фуражните, читалищните и други фондове в страната, те притежават всичко 1.562.042 декара. При предположение, че за непосредствените нужди на тези фондове при реформата ще се оставят всичко 332.000 декара, държавният поземлен фонд може да разчита, че от фондовете ще може да получи общо 1.200.000 декара. Както се вижда, това е най-големият източник за земя, на който аграрната реформа може да разчита, и да се изостави той, би значило реформата да се осуети в по-голямата си част.

Освен нуждата от земя, за отчуждаването на обществените фондове идва фактът, че земите на тези фондове се използват чрез отдаване под наем, който е най-нерационалният и отчужденият от днешната държава начин за ползуване на земята. По тези причини земите на обществените фондове са използвани хищнически, не са подобряват никак и се намират в плачевно положение.

Възраженията, които евентуално биха се направили против отчуждаването на обществените фондове, че няма да могат да се задоволят вече нуждите, за които те са били създадени, също не са обоснователни. Средствата, които държавният поземлен фонд ще заплати срещу стойността на фондовите земи, могат да послужат за задоволяване на казените нужди в продължение на 15 години, колкото ще продължи изплащането. Това време ще е достатъчно, за да могат държавата, общините и други институти да нагодят издръжката на училищата, скотовъдството и др. на една друга основа и създадат други приходи за тези цели, а не да очакват от земята. Колко парадоксално е сегашното положение, да се издържат училищата от насимите, които безимотните и малоимотните плащат на училищните фондове, докато децата на състоятелните граждани учат в същите училища, без родителите им да заплащат нещо.

5) Относно оземляването, материята е разработена в законопроекта в членове 33—47.

Както казахме, броят на подлежащите на оземляване стопанства възлиза кръгло на 300.000, за които ще бъде необходима за пълното задоволяване около 10.000.000 декара земя. От направените изчисления и предвиждания на Министерството на земеделието и държавните имоти, чрез аграрната реформа ще може да се добият около 1.500.000 декара земя, следователно нуждата от земя на малоимотните стопани ще можем да задоволим едва към 45%. Явно е при това положение, че условията у нас ни задължават да съдействуваме за кооперативното стопанисване на земите, чрез което ще се излезе от затруднението.

Намираме, че процесът на раздробяването на поземлената собственост е дошел до своя предел и налага на поземлената политика такива черпнятия, чрез които не само да се спре раздроблението, но да се отиде и към едно относително уедряване на земеделските стопанства. За частните стопани процесът на уедряването се осъществява чрез комасацията на земите, а за обществената собственост това ще стане по пътя на кооперативното стопанисване на земите. У нас има условия за два реда жизнеспособни земеделски стопанства: трудови частни стопанства и трудови кооперативни стопанства. Жизнеспособните земеделски стопанства в разните области на България ще обгръщат различни площи по количество. Значи, за да могат да отстояват своето човешко съществуване, земеделците стопани, които имат земя, но която не им достига, за да бъде жизнеспособно тяхното стопанство, трябва да се насочат към групиране на своите парчета земя за трудово-кооперативно обработване.

Чрез оземляването се цели да се уедрят съвсем дребните земеделски стопанства или да се образуват нови стопанства, до определен в закона размер, като по този начин се създават трудови жизнеспособни стопанства, в които оземлените и членовете на семействата им влагат своя труд. В населените места обаче, където земята не достига за оземляване индивидуално на всички малоимотни и безимотни, предвижда се всички фондови земи да се предоставят на подлежащите за оземляване за образуване на трудово-кооперативно земеделско стопанство.

При оземляването общинската комисия за т. п. с. определя средния тип трудово-земеделско стопанство в размер до 80 декара, като минималният размер на индивидуално оземляване не бива да бъде по-малък от 10 декара. Възприемането на тези размери се налага от съображения, които изложихме по-горе, за създаването на трудово жизнеспособно земеделско стопанство, съобразно условията на всяко населено място, които местната общинска комисия за т. п. с. има задължението да прецени.

Изплащането на дадените за оземляване земи се извършва от оземлените в 15-годишен срок, с равни годишни безлихвени вноски, както е било и досега.

Предвижда се оземляването и на кооперациите, като колектив, нещо, което в сега действащия закон за т. з. с. не бе допустимо.

6) Относно одворяването (членове 48—50) важат съображенията, които изложихме при оземляването. Снабдяването на оземлените или на подлежащите на оземляване стопани с необходимите стопански дворове става от земите на фонда. Прави се нововъведение, като се допуска отчуждаването на частни земи за комплектно одворяване, за да може всички нуждаещи се бедни стопани в дадено населено място едновременно да получат дворове и чрез съдействие на общинската и държавна власт да бъдат улеснени едновременно да си изградят хигиенични жилища.

7) Близо 20 години вече се разрешава въпросът за присвоението от частни лица части от държавни и общински земи. Издирването на присвоените обществени земи става въз основа на измерването на земите, направено през 1903 г. явно една доста отдалечена вече дата.

С цел да се тури скоростен край на издирването на присвоените земи, за да се успокои заинтересуваното население и от друга страна да се създадат приходи за общините, в законопроекта (чл. 65) се дава 5-годишен срок за окончателното ликвидирание на въпроса. След изтичането на този срок не могат да се правят издирвания на присвоени обществени земи.

От друга страна, за запазване от бъдещи загравания обществените земи, в законопроекта се предвижда, че присвоителите на такива земи ще се отстраняват по административен ред и наказват съответно с глоба.

8) Относно преселването на жители от поройните, гъсто населените и слабо производителните области на страната, в други места, където има условия за препитание, съществува законът за вътрешно преселване и заселване. Този закон се отменява от настоящия законопроект, като цялата му материя е разработена и допълнена в отдел IV на законопроекта (членове 77—111). Всички поукки, които службата е почерпила от досегашното прилагане на закона, са усвоени в законопроекта, за да може деликатната и много отговорна работа по преселването да се извърши по-бързо и възможно най-безболезнено за преселниците. На последните се гарантира възможността да бъдат добре настанени, снабдени с земи и сгради и подпомогнати чувствително чрез предвидените в законопроекта облекчения, помощи и привилегии.

9) Новото в отдел VI на законопроекта са членове 120—122. С първия текст се забранява принудителната продажба за дългове на работната земя до средния тип на трудово частно земеделско стопанство, освен по отношение на задълженията към Б. з. к. банка и кредитираните от нея кооперативни сдружения. По този начин стопанствата се запазват от разпийване и унищожаване от кредиторите. Възражението срещу тази забрана за принудителна продажба на земеделските стопанства, че те стават некредитоспособни, не са основателни, като се има пред вид политиката на държавата и Б. з. к. банка да кредитират достатъчно с обществени средства икономически слабите земеделски стопанства.

Съществено е също така предвиденото в чл. 122 създаване на защитни залесителни пояси, които ще бъдат от голяма полза в равнинните области на страната.

10) Всички текстове от сега действащия закон за т. з. с., които са усвоени в законопроекта, са редактирани по начин да отстранят съществуващите на много места непълноти и неясности в закона.

София, януари 1946 г.

Министър на земеделието и държ. имоти: Д-р М. Геновски

Председател Васил Коларов: Г-да народни представители! Има предложение, Събранието да реши, законопроекта, като твърде обширен, съгласно правилника, да не се чете, тъй като той е разпаден на народните представители и те са запознати с него.

Моля г-да народните представители, които са съгласни с това предложение, да вдигнат ръка. Мнозинство. Събранието приема.

(Ето текстът на законопроекта:

193011

ЗАКОНОПРОЕКТ за трудовата поземлена собственост

ОТДЕЛ I ОБЩА ЧАСТ

Глава I Цел

Чл. 1. Законът за трудовата поземлена собственост има за цел:

- а) да определи размера на собствената земя, която може да притежава всеки български гражданин, необходима да му осигури по-добро съществуване;

- б) да създаде държавен поземлен фонд, от който чрез оземляване да се задоволят нуждаещите се от земя;

- в) да създава жизнеспособни трудови земеделски стопанства, въз основа на трудовия принцип „Земята да принадлежи на този, който я обработва“: 1) трудови частни земеделски стопанства, в които стопанинът и членовете на семейството му да влагат своя труд, и 2) трудови кооперативни земеделски стопанства, в които кооператорите, ведно с членовете на техните семейства, да влагат своя труд;

- г) да преселва жителите от поройните (охранителни и строго охранителни) горски периметри, от слабопроизводителните и гъсто населени области в страната, на подходящи площи, за по-добряване и осигуряване на препитанието им.

Глава II Органи

Чл. 2. Изпълнението на този закон се възлага на Дирекцията за земята при Министерството на земеделието и държавните имоти със следните органи:

- а) общинска комисия за трудова поземлена собственост;
- б) поземлен съвет при Дирекцията за земята.

Чл. 3. Общинската комисия за трудова поземлена собственост се състои от: председател — околийски агроном или негов заместник — агроном на държавна служба, и членове: кмета на общината, трима земеделски стопани, избрани на общоселско събрание, на което са избират и техни заместници.

За решаване на всички въпроси, свързани с приложението на членове 8 до 17 и 90 от този закон, общинската комисия се допълва с околийския съдия или негов заместник като председател на комисията.

Земеделците-стопани се определят за всяко населено място, влизащо в състава на общината, и вземат участие само при разглеждане на въпроси досежно представяването от тях села.

Секретарят или секретар-бирникът на общината е секретар на общинската комисия за т. п. с.

При отсъствието на член от комисията в заседанието участва негов заместник.

Чл. 4. Общинската комисия за т. п. с. има следните задачи:

- а) разграничава общинските и държавни земи, като издирва и оценява присвоените части от тях;

- б) определя, закръглява и презакръглява размера на мерата, която се оставя за ползуване на населеното място;

- в) отчуждава, оценява и причислява към поземления фонд общинските и частни земи, подлежащи на причисляване към него;
- г) оземлява и одворява правоимащите, заменя земите на преселници, е и кооперирамите се в трудовите кооперативни земеделски стопанства;

- д) дава под наем свободните земи от държавния поземлен фонд;

- е) контролира редовното изплащане на раздадените фондови земи и присвоените общински и държавни земи;

- ж) извършва всички работи, възложени по специалните закони, както и въобще осъществяване целите на настоящия закон.

Чл. 5. Решенията на общинската комисия за т. п. с. подлежат на обжалване пред Поземления съвет при Дирекцията на земята в 14-дневен срок от връчването на съобщението срещу подпис на заинтересуваните лица.

Проверки по жалбите се извършват от органите на Дирекцията за земята, които са длъжни да проверяват всички факти и доказателства, посочени в жалбите или във възраженията, подадени против тях, освен ако органите на Дирекцията за земята изложат поименно съображения, че проверката на посочените факти и доказателства ще бъде без значение за решаването на повдигнатите спорови въпроси и тези съображения бъдат одобрени от Поземления съвет.

Чл. 6. Поземленият съвет при Дирекцията за земята се състои от председател — съдия от Върховния административен съд, и членове: директора на Дирекцията за земята, началника на отделеното поземлена собственост и оземляване, юрисконсулта при М. з. д. имоти или негов помощник и един представител на Общия земеделски професионален съюз.

Когато съветът решава въпроси във връзка с преселването, в същия участва и един представител на учредението, по искането на което се предприема преселването.

Решенията на съвета са окончателни, не подлежат на никакво обжалване и влизат в сила от деня на постановяването им.

Чл. 7. Съветът проверява, отменява, допълва и одобрява решенията на общинската комисия по т. п. с. и изобщо решава окончателно всички въпроси по приложението на този закон.

ОТДЕЛ II

ПОЗЕМЛЕНА СОБСТВЕНОСТ, ОЗЕМЛЯВАНЕ И ОДВОРЯВАНЕ

Глава I

Размер на поземлената собственост

Чл. 8. Правото на собственост върху обработваема земя за семейство, което пряко стопанисва земята си, се ограничава за цялата територия на страната на 200 декара, а за Добришка, Балчишка, Дуловска, Ген. Тошевска и Тервелска околии — на 300 дек.

На земеделци-стопани, които след влизане в сила на закона, в продължение на повече от 2 години систематически дават под наем или изпълнява повече от 40% от земята си, макар да отговарят на условията на предшестващата алинея, правото им на собственост върху обработваема земя се ограничава на 100 декара.

При непряко стопанисване на земята, правото на собственост се ограничава на 30 декара за семейство.

Пряко стопанисване на земята е онова, при което собственикът или членове от семейството му, подпомогнат или не от наемни работници, обработва за своя сметка земята си. Такъв собственик се нарича земеделец-стопанин.

Чл. 9. Държавни, общински и културни учреждения, манастири, църкви, индустриални и занаятчийски предприятия, кооперации и признатите от Министерството на земеделието и държавните имоти селекционни институти, които поради естеството на своята дейност имат нужда от земя, могат да се снабдят с такива или да запазят притежаваната от тях до размер, определен от Поземления съвет при Дирекцията за земята, с одобрение на Министерския съвет при условие, че сами ще стопанисват земята си.

С отчуждените земи от частните модерно обзаведени образцови, семенпроизводителни земеделски стопанства, с цел да се запазят като такива, се задържат изцяло или частично от държавата, или се оземляват с тях предимно лицата, които са работили в тия стопанства, ако подлежат на оземляване, като получават идеални части от определената в тях фондова земя, без тя да се парцелира, и се превръщат в кооперативни стопанства. Въпросът се решава от Поземления съвет с одобрение на Министерския съвет.

Чл. 10. Под семейство, по смисъла на този закон, се разбира общност между съпрузи и незадомени деца, включително овдовелите и разведените, ако нямат свои деца.

Задомените деца на собственика, заедно със съпрузите и незадомените си деца, представляват отделно семейство, но за тях, ако са земеделци-стопани, се оставя още по 50 декара земя.

Когато семейството на собственика има повече от две деца, без тези по предходната алинея, тогава за всяко трето и следващо дете, без разлика на занятие и семейно положение, се оставят по 20 декара работна земя.

Ако собственикът е сам, запазва размера на собственост като семейство, освен ако е навършил 50-годишния възраст, в какъвто случай запазва само $\frac{2}{3}$ от предвидения размер земя.

С разпоредбите по предходните алинеи не се засягат наследствените права на наследниците на собственика, които се уреждат от закона за наследството.

Чл. 11. Земеделец-стопанин, прекъснал това си занятие поради болест, престарялост и други независещи от волята му причини, запазва това си занятие до отстраняване на причините, наложили прекъсването на същото.

Запазват правото си на земеделец-стопанин още:

- а) малолетните сираци на земеделец-стопанин до започване на друго занятие и във всеки случай не по-късно от навършване на пълнолетие;

- б) пълнолетните сираци на земеделец-стопанин, които са прекъснали или не са започнали бащиния си занаят по посочените в предходната алинея причини — до отстраняването на същите причини, ако доходът от земята е главният източник на издръжката им.

Чл. 12. Притежаваните земи, включени в обекта на горското стопанство, земите до 10 декара в чертата на населените места, както и стопанските дворове до 5 декара извън населените места, не се вземат пред вид при определяне на размера на обработваемата земя.

Частните лица не могат да притежават гори и горски пасища общо повече от 50 декара за чисто полските райони и 100 декара за горско-полските и чисто горските райони, независимо от това дали тези гори и горски пасища са включени или не в горно-владделски кооперации.

Частните гори и горски пасища над 50 декара, респективно 100 декара, се отчуждават за държавна или обществена полза. Оценката, завладяването и стопанисването на тези гори и пасища ще се уреди със специален закон.

Чл. 13. Когато обработваемата земя е собственост на няколко члена от семейството, при определяне на размера на обработваемата земя, притежаваната от всички лица земя се сумира. Не се сумират обаче притежаваните земи от доведените или завалени незадомени деца, които не наследяват собственика, комуто се определя размерът на обработваемата земя по този закон.

При определяне размера на обработваемата земя, имотите, предмет на съдебен спор, се смятат като собственост на владателя. Когато спорешите за имота притежават други безспорни имоти до следващите им се размери, спорният имот се отчуждава и причислява към държавния поземлен фонд, а стойността му се изплаща на онзи, комуто имотът се присъди.

Ако собственикът почина преди да му е определен размерът на обработваемата земя по този закон, наследниците се считат като самостоятелни собственици при определяне на размера на обработваемата земя, макар наследството да не е поделено.

Чл. 14. Притежаваните земи, в повече от определените по този закон размери, се отчуждават и причисляват към държавния поземлен фонд от общинската комисия за т. п. с., по цена на базисната оценка на земите за 1935 г., умножена със средния индекс на посъпването 3 пъти, а за Добруджа — емлячната оценка след освобождението ѝ, умножена също 3 пъти.

Ако член от семейството, на който е определен по този закон размерът на обработваемата земя, придобие в последствие обработваема земя, с която надвишава този размер, земята в повече също се отчуждава по този закон.

Не се отчуждават разликите в повече от определените размери, ако пространството им е под 5 декара.

Чл. 15. Постановленията на предходните членове на тази глава се отнасят към момента на произнасянето на общинската комисия за т. п. с. Ако обаче засегнатите лица заявят пред комисията, че желаят да променят занаятето си, същата им дава 6-месечен срок да сторят това.

Чл. 16. Собственикът има право да посочи кои земи желае да запази до определения размер.

Ако обработваемите земи са собственост на няколко члена от семейството и между тях няма съгласие кои земи да се запазят в определения размер, остават се от земите на всички собственици пропорционално на притежаваните от тях земи.

Съответни части от вещните тежести върху обработваемите земи на собственика преминават върху отчуждените и причислени към държавния поземлен фонд земи.

Чл. 17. Държавният поземлен фонд влиза във владение на отчуждените земи след окончателното задържане на действително по отчуждаването и ги заплаща на собственика с облигации, носещи 3% лихва, платими в 15-годишен срок, чрез ежегодни тиражи, като от стойността на частните земи се правят в полза на държавния поземлен фонд следните намаления:

- а) от 50 — 100 декара — 10%
- б) от 100 — 300 декара — 20%
- в) от 300 — 500 декара — 30%
- г) от 500 — 1000 декара — 40%
- д) от 1000 и нагоре 50%.

Облигациите се приемат задължително от кредиторите по номиналната им стойност, за погасяване на ипотечните им вземания.

Частта от отчуждените имоти, в размер до 10 декара, се заплаща в брой.

Разпоредженията на настоящата глава от този закон обхващат всички земи в територията на страната, независимо от техните собственици, респективно режима на стопанисването им.

Глава II

Изкупуване на обработваеми земи

Чл. 18. Сънаследниците земеделци-стопани, за да допълнят притежаваната от тях земя до размера по чл. 8 от този закон, могат да изкупуват от останалите сънаследници не земеделци-стопани онези част от падналите им земи в дял непокрити недвижими имоти, попадащи под действието на този закон, който, заедно с притежаваната от тях земя, надвишават определения в чл. 8 от този закон размер.

Забележка. Алинея втора от чл. 240 от закона за наследството се отменява.

Изкупуването се извършва при делбата (чл. 982 от закона за гражданското съдопроизводство), като изкупените имоти се заплащат по действителната стойност в момента на изкупуването.

Чл. 19. Когато няколко от сънаследниците поискат да изкупят недвижимо непокрити имоти, обект на земеделското стопанство, дава се предимство на по-малолетните и многодетните.

При равни права, изкупуваните имоти се поделват между изкупувачите, а когато имотът е неподеляем — по жребие между тях.

Чл. 20. При продажба на непокрити недвижими имоти низходящите, съпругата, братята и сестрите на продавача могат да закупят продадения имот.

Същото право имат и собствениците на имоти, които са съседни на продадения имот, независимо от пространството на последния.

При упражняване на правото на изкупуване по този член роднините се предпочитат пред съседите.

Разпоредбите на членове 305—307 от закона за задълженията и довербите и чл. 19 от този закон се прилагат и в този случай.

Глава III

Държавен поземлен фонд

Чл. 21. Държавният поземлен фонд се образува от:

- 1) всички частни земи, отчуждени съгласно този закон;
- 2) държавните и общински земи и държавните и общински дворови места, находящи се в чертите на населените места, които държавата или общината няма да използват пряко за своите цели.

Когато е потребно комплексно одворяване, за да се образуват закръглени площи, съседни и включени в площите имоти на частни стопани могат да се отчуждават по решение на местната общинска т. п. с. комисия по средни пазарни цени, които се заплащат от средствата на държавния поземлен фонд. В случай решението на общинската комисия за т. п. с. се обжалва по реда на чл. 5 от този закон;

- 3) изключените от обекта на горското стопанство части от държавните и общински гори;

- 4) части от общински мери, останали свободни след определяне размера и закръгляването на мерата;

- 5) закупените от частни или юридически лица земи със средствата на фонда;

- 6) пустеещи земи, чиито собственици се откажат или не успеят да проведат в срока подобренията, предвидени в закона за подобрение и увеличение на работната земя;

- 7) спорните общински мери, за които спорещите не се споравумеят в определения им срок от Дирекцията за земята;

- 8) маломерните мери и тези, чието местоположение не позволява да се използват за паша на добитъка, макар и закръглената мера да остане под определения размер;

- 9) присвоените от населението в повече от 50 декара държавни и общински земи, както и присвоените и неизплатени над 3 декара такива, в сроковете, определени по този закон;

- 10) нераздадените земи от бившата Главна дирекция за селскостопанско настаняване на бежанците, както и напуснатите земи от оземляване на бежанци;

- 11) освободените земи при корекцията на реките и пресушаването на блатата;

- 12) земи на училищни, скотовъдни и други фондове и земи на религиозните общини, джамии, вакъфски и други религиозни общества и тия на читалищата, с изключение на тези, засадени с трайни насаждения, както и онези, които им бъдат оставени по чл. 9;

- 13) манастирските и черковни земи над размера, определен по чл. 9 от този закон, и

- 14) отчуждените след 17 септември 1944 г. земи на собственици, които са притежавали земи, които биха били причислени към държавния поземлен фонд по реда на този закон, ако не биха извършили отчужденията, освен ако Поземленият съвет при Дирекцията за земята, по молба на заинтересуваните лица, подадена в 3-месечен срок от влизането в сила на този закон, постанови, че извършените отчуждения не са станали за осуетяване идеята на аграрната реформа.

Чл. 22. Изброените в предходния член земи, които имат емлячна оценка, се отчуждават и причисляват към държавния поземлен фонд по оценка, определена по реда на чл. 15 от този закон, а земи без емлячна оценка — по половината от действителната им оценка в момента на отчуждаването, определена от общинската комисия за т. п. с.

Земи, закупени със средствата на държавния поземлен фонд от частни собственици, се причисляват към фонда по покупната им цена.

Чл. 23. Поземленият съвет при Дирекцията за земята може да изменя оценките на земи, причислени към държавния поземлен фонд, съобразно изменилите се пазарни цени на същите.

Новите оценки важат от деня на постановяването им. Преоценките по чл. 8 от закона за трудовите земеделски стопанства

и комасация важат също от деня, когато са били постановени. Ненадължените вноски, до постановяването на новите оценки, се надължават по старите цени.

Постановленията на този член не засягат земи, които са изплатени, и оземлените са снабдени с актове за собственост.

Чл. 24. Закупените със средствата на държавния поземлен фонд земи се причисляват към фонда направо от Поземления съвет при Дирекцията за земята. Държавните земи се поискват от Дирекцията за държавните имоти, която по опис и оценка предава на поземления фонд онези от тях, които не са необходими за нуждите на държавните учреждения и стопанства.

Чл. 25. Причислените към държавния поземлен фонд земи от общинските гори и мери и изветите земи от училищните и скотовъдни фондове се изплащат на общините за сметка на съответните населени места и фондове.

Стойността на причислените към фонда държавни земи остава напълно в полза на фонда.

Стойността на причислените към фонда държавни земи на манастирите, религиозните общини, църкви, джамии, вакъфски и други религиозни общества, частните пустеещи земи и частните общински земи се изплащат на правоимащите по цената, по която са причислени към фонда.

Изплащането на всички причислени към фонда земи се извършва от същия съобразно постъпленията от вноските на оземляните с тези земи лица, с изключение на земи, отчуждени по членове 8 до 17 включително от този закон, изплащането на които става по реда на чл. 17 от същия закон.

Чл. 26. Общинските мери и земи на Столичната община не се засягат от този закон.

Глава IV

Закупуване земи за държавния поземлен фонд

Чл. 27. Предложенията за продажба на частни имоти на държавния поземлен фонд се правят писмено до Дирекцията за земята, като се посочва културният вид, местонахождение, граници и цената на предлаганите имоти и се представят нотариалните актове за собственост.

Чл. 28. Дирекцията за земята, след като събере необходимите сведения за предлаганите имоти, ако те представляват интерес за държавния поземлен фонд, внася въпроса в Поземления съвет при Дирекцията за земята за разрешаване по принцип на закупуването.

Чл. 29. Решенията на Поземления съвет се съобщават на заинтересуваните, обнародват се в „Държавен вестник“ и се обявяват на видно място в общинското управление. Трети лица, които претендират за вещни права върху предлаганите имоти, са длъжни в месечен срок от обнародването в „Държавния вестник“ или от обявяването в общината да потърсят правата си пред надлежния съд, за което в 7-дневен срок след предявяването на иска представят удостоверение в Дирекцията за земята. В такъв случай процедурата по закупуването се спира до разрешаването на спора от съда.

Ако заинтересуваните не представят в срока удостоверение, губят правата си по отношение на държавния поземлен фонд.

Чл. 30. След изтичане на месечния срок, комисията в състав: представител на Дирекцията за земята и съответните по местонахождение на имотите данъчен началник или заместника му, заедно със съответния кмет, преглежда имота, влиза в преговори с продавача и за постигнатото споразумение състави спазарителен протокол.

Чл. 31. Спазарителните протоколи подлежат на одобрение от Поземления съвет при Дирекцията за земята.

Решенията на Поземления съвет за одобряване на спазарителните протоколи имат сила на нотариални актове, а собствеността и владението на закупените имоти преминават по право върху Държавния поземлен фонд. Това прехвърляне се вписва при съответния нотариус.

Чл. 32. Изплащането на закупените имоти става след като продавачът представи необходимите документи:

- а) удостоверение от държавните и общински бирници, че продавачът не дължи данъци, берии и пр. или за размера на дължимите такива;

- б) удостоверение от Б. з. к. банка за задълженията на продавача към нея и кредитираните от същата кооперативни сдружения;

- в) удостоверение за размера на ипотеките и възбраните, които тежат върху закупените имоти.

Глава V

Оземляване

Чл. 33. Чрез оземляване се уедряват дребните земеделски стопанства или се образуват нови стопанства до определен в закона размер, като по този начин се създават трудови земеделски стопанства, в които оземляването и членовете на семействата им влагат своя труд.

Чл. 34. Подлежат на оземляване всички лица, които изкарват прехраната си с земеделие и отраслите му и не притежават земи или притежават земи по-малко от средния тип земеделско стопанство за населеното място.

Подлежат на оземляване също държавните учреждения, общини, кооперации и земеделски училища, за задоволяване на специални нужди.

Чл. 35. Размерът на средния тип трудово земеделско стопанство се определя от общинската комисия за трудова поземлена собственост, в зависимост от стопанския район, качеството на земите на Поземления фонд и размера на средното земеделско стопанство в населеното място.

Чл. 36. Средният тип частно трудово земеделско стопанство се определя в размер до 80 декара, като минималният размер на същото не може да бъде по-малък от 10 декара. Общинската комисия за т. п. с. не допуска оземляването на частни трудови земеделски стопанства, притежаващи по-малко от 10 декара работна земя. Когато разполагаемите фондови земи са недостатъчни за образуването на частни земеделски стопанства, комисията оземлява всички стопани, които желаят да образуват трудово кооперативно земеделско стопанство. Ако някой от последните напуснат в последствие кооперацията, земята, с която са били оземлени, не им се връща, като сметката им се ликвидира по реда на настоящия закон.

Оземляващи се лица не могат да получават повече земя от определения среден тип земеделско стопанство за населеното място, включително собствената земя, както и оная, която са получили или очакват да получат от наследство, зестра и пр.

Подлежащите на оземляване многодетни земеделски стопани получават за всяко незадомено трето и следващо дете по 5 декара над определения среден тип трудово земеделско стопанство за населеното място.

Чл. 37. Оземляването и отземляването се извършва от общинската комисия за трудова поземлена собственост.

Чл. 38. Подлежащите на оземляване трябва да отговарят на следните условия:

- 1) да са български поданици;
- 2) да са работоспособни;
- 3) да са законно задомиени. По изключение допуска се и оземляване на домакинства, състоящи се от незадомени братя и сестри, от които поне един е работоспособен. Единочлени домакинства не се оземляват;
- 4) да са жители на населеното място, където се оземляват. По нареждане на Дирекцията за земята, подлежащите на оземляване лица могат да бъдат оземлени и в други населени места, стига отдалечеността на земите да не съставлява неудобство за отглеждането им;
- 5) да не са загубили цялата или част от своята земя поради реквизиция, пиянство или други пороци;
- 6) да не са лишени от граждански и политически права. Като изключение, по преценка на общинската комисия за т. п. с., могат да бъдат оземлявани семейства на лишени от тия права лица, ако последните отговарят на условията за оземляване.

Чл. 39. При оземляването се дава предимство:

- 1) на пострадалите от войните и народоосвободителната война: инвалиди, сираци и вдовици;
- 2) на малоземлените стопани;
- 3) на безземлените стопани;
- 4) на многодетните семейства;
- 5) на участвувалите в народоосвободителната война и пострадалите от фашистката власт земеделски стопани;
- 6) на възпитаниците от всички видове земеделски училища.

Чл. 40. Оземлените, които членуват в кооперация за кооперативно стопанисване на земите, могат да получават идеални части от определена за тях фондова земя, без тя да се парцелира.

Чл. 41. Оземлените са длъжни:

- 1) да стопанисват пряко дадената им земя с личния си труд и този на членовете на семейството си;
- 2) да имат местожителството си в населеното място, където са оземлени, или в друго такова, стига отдалечеността на земята да не съставлява неудобство за стопанисването ѝ;
- 3) да заплащат своевременно дължимите към държавния поземлен фонд суми за дадените им земи;
- 4) да използват дадените им земи изключително за земеделско стопански цели;
- 5) да заплащат поземления данък, както и всички други обложения върху дадените им земи.

Инвалидите от войните и тези от народоосвободителната война с загубена работоспособност над 50% се освобождават от задължението за пряко стопанисване на дадените им земи и да живеят в населеното място, където са оземлени. От тези задължения обаче не се освобождават членовете на семействата им и наследниците им.

Чл. 42. Оземлените, в продължение на 15 години от датата на протокола на общинската комисия за т. п. с. за оземляването им, имат право на владение и ползуване на земите. Макар и да са ги изплатили предсрочно, те не могат да отчуждават земите, с които са оземлени, както и собствените такива, или да ги обременяват с тежести, освен пред Б. з. и к. банка.

Чл. 43. Оземлените заплащат дадените им земи по оценките, по които са причислени към фонда, като при влизане във владение на земята плащат 10% от стойността, а остатъка заплащат в 15-годишен срок с равни годишни безлихвени вноски.

Освен това оземлените заплащат на фонда 2% върху стойността на земята, с която са оземлени.

Всички оземлени досега пострадали от войните и народоосвободителната война: инвалиди, вдовици и сираци, както и ония, които ще бъдат оземлени, изплащат земите с 50% намаление от оценката, по която са причислени към поземления фонд.

Следуемите се 2% в полза на фонда се заплащат върху цената, по която земите са причислени към поземления фонд.

Оземлените, които участвуват в трудови кооперативни земеделски стопанства, заплащат дадените земи от поземления фонд с 25% намаление от оценката, докато членуват в кооперацията. От това намаление не се ползват оземлените по предишната алинея.

Чл. 44. Оземлените, до влизането в сила на този закон, държавни учреждения и кооперации, изплащат дадените им земи по оценките, по които те са причислени към поземления фонд.

Оземлените държавни учреждения изплащат земите със средствата, които министерствата предвиждат ежегодно в своите бюджети.

Чл. 45. При крайно бедствено положение, Поземленият съвет при Дирекцията за земята може да отсрочи най-много за една година изплащането на годишните вноски за определени населени места.

Отсрочването на закъснели годишни вноски не се допуска.

Чл. 46. На оземлените и одворените се издават от Дирекцията за земята актове за поземлена собственост, след като изплатят напълно дадените им земи.

Когато оземленият е починал преди да е снабден с акт за собственост, последният се издава на името на наследниците му. Актове за собственост на оземлени стопани, чиито земи се комасират, се издават по реда на закона за кадастър и комасация.

Чл. 47. Земите на починалите оземлени лица се наследяват от техните наследници, които поемат и всички задължения на наследодателя.

Под наследници в този случай се разбират само съпрузи и незадомени деца. При липса на такива земята се връща на държавния поземлен фонд и сметките се ликвидират по реда на този закон.

Със същата земя се оземляват предимно роднини на починалия оземлен, ако отговарят на условията за оземляване. Наследниците на оземлените не могат да поделат земята преди снабдяването им с акт за собственост.

Когато някой от наследниците на починалия оземлен не изплаща принадлежащата му се част от вноската и пряко не участва в обработката на земята, то полагащата му се част от общия парцел се прехвърля върху останалите редовни в плащането и обработката наследници, ако подлежат на оземляване.

Ако така оземлените наследници са направили някакви вноски и не са ползували земята, последните им се връщат от ония наследници, върху които се прехвърля земята.

Глава VI

Одворяване

Чл. 48. Всички оземлени и подлежащи на оземляване, които притежават стопански дворове, могат да бъдат снабдени с такива от земите на държавния поземлен фонд, стига те да са в съседство с населеното място.

Ако фондовите земи не са в съседство с населеното място или е в него, одворяването се извършва с част от закръглената мера, която се причислява към държавния поземлен фонд. Фондовите земи или части от закръглената мера, с които се извършва одворяването, по искане на Дирекцията на земята, се включват от надлежните технически власти в регулационния план на населеното място най-късно до 1 година от деня на поискването. Използуваните за дворни места части от закръглената мера се изплащат изцяло на общините по цената, по която са причислени към фонда.

Пространството на един стопански двор не може да бъде по-голямо от 2 декара.

Чл. 49. Раздаването и изплащането на стопанските дворове става по реда на оземляването.

Чл. 50. Отчуждаването и оценяването на дворните места се извършва от Дирекцията на земята по цена 50% от действителната пазарна цена в момента на отчуждаването и се заплаща на общината изцяло, а за държавните дворни места се внася в приход на държавния поземлен фонд.

Одворените изплащат дадените им дворни места по реда на този закон.

Глава VII

Използуването на собствените земи на държавния поземлен фонд и земите на частните стопани

Чл. 51. Всички земи, причислени към държавния поземлен фонд, с които още не е извършено оземляване, се дават под наем.

Чл. 52. Земите се дават под наем за една стопанска година по тарифи, изработени от Дирекцията на земята и одобрени от Министерството на земеделието и държавните имоти.

Чл. 53. Наематели на фондови земи могат да бъдат само подлежащи на оземляване стопани. Максималният размер на наетата земя не може да надвишава определения среден тип земеделско стопанство за населеното място, включително собствените земи на наемателите.

Ако в населеното място няма подлежащи на оземляване лица, на които да се дадат под наем земите на Държавния поземлен фонд, последните могат да се дават под наем на кооперации за кооперативно стопанисване на земите или на неподлежащи на оземляване стопани и за повече от една година, по решение на Поземления съвет при Дирекцията за земята.

Чл. 54. Отдаването под наем се извършва от общинската комисия за т. п. с. най-късно до 1 септември всяка година.

Чл. 55. Наемателите са длъжни:

- 1) да заплащат наема на земята при сключване на протокол за договор за нейното наемане.
- 2) да използват земята пряко с личния си труд и този на членовете на своето семейство.

Чл. 56. Целини, коренилици, търнища и други такива земи могат да се дават без наем за една стопанска година на подлежащи

на оземляване, желаещи да ги почистят и разработят. Тези земи се дават под наем на същите стопани и за следващите стопански години, до извършване на оземляване с тях.

Чл. 57. Членовете на общинската комисия за т. п. с. носят финансова отговорност за неотдадените под наем фондови земи.

Чл. 58. Общинските бирници събират предварително наемите на отдадените под наем ежегодно свободни фондови земи и ги отчитат най-късно 1 месец след датата на събирането им.

Сумите от наеми на фондови земи и от вноски за изплащане присвоени земи се събират от общинските бирници по специален образец квитанционни книги, заверен от Дирекцията за земята.

Чл. 59. Контролът по правилното и навременно събиране и отчитане постъпленията на държавния поземлен фонд се извършва от органите на Дирекцията за земята, които, по искане на службата, се обличат с права на финансови инспектори.

Чл. 60. Несъбраните суми и неизпълненията се констатира с ревизионни актове, съставени по реда и начина, указани в закона за финансовата инспекция.

Чл. 61. Финансовите ревизии се извършват от органи при Дирекцията за земята, само когато има издадена за целта писмена заповед от министъра на земеделието и държавните имоти или упълномощено от него лице.

Глава VIII

Сметка на държавния поземлен фонд

Чл. 62. При Дирекцията за земята се учредява сметка „Държавен поземлен фонд“. Приходите на тази сметка са:

- 1) стойността на причислените към същия фонд, държавни, безстопанствени и закупени с фондови средства земи, както и от пустеещите земи;
- 2) 2% върху стойността на всички раздадени за оземляване земи на държавния поземлен фонд;
- 3) стойността на присвоените и изплатени държавни земи, както и стойността на присвоените общински земи, издирени със съдействието на Дирекцията за земята;
- 4) наемите на свободни фондови земи, бивши общински земи;
- 5) стойността на наемите на свободните фондови земи, бивши такива на манастирите, религиозни общини, църкви, джамии, вахъфски и други религиозни общества, частните пустещи земи, частните отчуждени земи, както и държавните и безстопанствените такива;

- 6) процентните намаления по чл. 17 от този закон;
- 7) лихвите по сметките на фонда при Б. з. и к. банка;
- 8) заеми от Б. з. и к. банка;
- 9) вноски от държавата.

Чл. 63. Средствата на фонда се изразходват:

- 1) за изплащане на отчуждените земи по този закон;
- 2) за закупуване на земи за държавния поземлен фонд;
- 3) за финансиране на цялостните подобрения на земята съобразно годишния план, предвиден в закона за подобрене и увеличение на работната земя;
- 4) за изплащане обезщетения на отземлени стопани за направените от тях подобрения върху отнетата им земя;
- 5) за построяване на помещения, издръжка и обзавеждане на службата.

6) за провеждане на преселванията.

Чл. 64. Всички суми на държавния поземлен фонд се внасят в клоновете на Б. з. и к. банка и централизират в софийския клон по лихвена сметка.

ОТДЕЛ III

МЕРИ И ТЯХНОТО РАЗГРАНИЧАВАНЕ И ЗАКРЪГЛЯВАНЕ

Чл. 65. Подлежат на разграничаване всички общински мери и държавни и общински земи за установяване границите им през 1903 г. При разграничаването се издирват, измерват и оценяват присвоените общински и държавни земи през времето от 31 декември 1903 г. до 1 юли 1933 г.

Установяването размера на частните имоти става въз основа на картите по общото измерване на тези имоти през 1903 г., където няма такива — с емлячните регистри от същата година или първите регистри, съставени след тази година.

При липса на емлячни регистри, границите на частните имоти се установяват с показанията на стари почтени хора, знаещи границите на земите.

Присвоителите на части от земите на държавния поземлен фонд, както и на общински мери и държавни земи, присвоени след 1 юли 1933 г. се отстраняват от тях по административен ред.

Измерването на присвоените общински земи става за сметка на съответните общини, а на държавните — за сметка на държавния поземлен фонд.

Разграничаването на общинските мери, общинските и държавни земи и издирването на присвоените части от тях се извършва от общинската комисия за т. п. с. в срок от 5 години от влизането в сила на този закон. След този срок издирване на присвоените земи не се допуска.

Получените суми от изплатени и издирени по инициативата на общината присвоени части от общински мери и земи в срок от първите три години от влизането в сила на настоящия закон остават изцяло в полза на общината.

Ако издирването на присвоените общински земи не бъде извършено в този срок, издирването на присвоените земи се извършва през следващите две години по инициативата на Дирекцията за земята, като получените суми от изплатените общински земи остават изцяло в полза на държавния поземлен фонд.

Издирването на присвоените държавни земи се извършва в 5-годишен срок по инициативата на Дирекцията за земята.

От постъпилите суми за изплатени присвоени общински и държавни земи се дава процентно възнаграждение на членовете на общинската комисия за т. п. с., извършили издирването на присвоените земи, и органите, способствували за това. Това процентно възнаграждение се определя в правилника.

Чл. 66. Присвоените до 50 декара общински и държавни земи се изплащат от присвоителите по оценки, отговарящи на средните пазарни цени по време на оценяването им.

Стойността на присвоените маломерни земи до 3 декара се събира от общинските бирници по реда на събиране преките данъци.

Чл. 67. Стойността на присвоените общински и държавни земи се изплаща от присвоителите в срок от 3 години от поканата, с равни годишни и безлихвени вноски. Това се отнася и до присвоителите, които са пропуснали да изплатят земите в сроковете, определени по досега действащите закони, стига тия земи да не са отнети от присвоителите поради нередовност в изплащането.

Присвоителите на земи над 3 декара, които след поканата не изплатят следващата им се годишна вноска срещу стойността на присвоената земя, заплащат наем по тарифите на държавния поземлен фонд от момента на констатиране присвояването, а земите им се отнемат по административен ред и се причисляват към държавния поземлен фонд.

Чл. 68. Поземленият съвет при Дирекцията на земята може да измени оценката на присвоените общински и държавни земи, ако те не отговарят на действителните пазарни цени и стойността им не е изплатена от присвоителите.

Преоценката важи от деня на постановяването ѝ.

Чл. 69. Сумите от присвоените земи се събират от общинските бирници и разпределят така:

- 1) от общинските мери и земи се внасят 100% в общинската каса, ако са издирени от общинската комисия за т. п. с. по инициативата на общината, а когато са издирени след 3-годишния срок по инициативата на Дирекцията за земята — 100% в полза на държавния поземлен фонд.

Така постъпналите суми в общинската каса служат за образуване „селско-стопански фонд“.

Този фонд се изразходва по решение на общинската комисия за т. п. с. за мероприятия, целящи повдигането на земеделието и отразяване му и подобрене бита на селските стопани в съответното населено място. Решението на общинската комисия за т. п. с. става съобразно план, одобрен от областната служба по земеделието;

- 2) от държавните земи се внасят в Б. з. и к. банка в приход на държавния поземлен фонд.

Чл. 70. Присвоителите, които са изплатили присвоените земи, се снабдяват с нотариални актове от надлежните нотариуси въз основа на удостоверения по специален образец, издадени от Дирекцията за земята или общината в зависимост от произхода на земята.

Чл. 71. Във всяко населено място се определя размерът на мерата, която се оставя по паша на добитъка, като за едър добитък (коне, говеда и биволи) се смята от 1—2 дек. на глава, а за дребен добитък (овце и кози) се смята по 0.5 дек. на глава.

Мерите и пасищата, които са образувани от процентното намаляване на земята, с които стопаните участвуват в комасацията, не се вземат под внимание при определяне размера на мерата. Така образуваните мери и пасища не могат да се отчуждават по каквито и да било причини.

Чл. 72. Определеният размер мера се закръглява по възможност в правилни форми, с цел за по-удобно използване, установяване на трайни граници и запазване от присвояване.

Чл. 73. Подлежат на закръгляване и презакръгляване:

- 1) всички мери по смисъла на закона за запазване, използване и подобрене на селските и градски мери;
- 2) частните общински земи и пасища, чиито размери се вземат пред вид при определяне размера на мерата;
- 3) мерите на общо ползуване и спорните такива след поделянето им;
- 4) оставените части на разните фондове.

Границите на закръглената мера се трасират на терена, като се поставят трайни гранични знаци от съответната община за нейна сметка.

Чл. 74. Мера на общо ползуване между няколко населени места е тази, която по силата на съдебно или друго някое решение, издадено от компетентна власт или по взаимно съгласие на населените места се използва съвместно от тях.

Чл. 75. Спорни мери са онези, за които има заведени дела пред съдилищата за собственост, владение, правоползуване или когато от дълго време спорещите за тези мери населени места са в непримирима вражда помежду си.

Чл. 76. Мерите на общо ползуване и спорните мери се делят между съответните населени места. Получените делове се разграничават и закръгляват поотделно за всяко населено място.

Правото на делба на тия мери принадлежи на съответните общински съвети. Когато населените места спадат към една община, правото на споразумение принадлежи на по равен брой общински съветници от заинтересуваните населени места.

Дирекцията за земята предлага на заинтересуваните населени места в срок от 1 до 3 месеца от датата на предложението да поделят доброволно общата или спорна мера. Преговорите за поделбата се водят под председателството на представител на Дирекцията за земята.

Ако не се постигне споразумение за делбата на мерата на общо ползуване, тя се поделва служебно от органи на Дирекцията за земята, съобразно повдиганата от населеното място добитък, като на глава едър добитък (коне, говеда и биволи) се оставят по 2 части, а на глава дребен добитък (овце и кози) — по една част.

Ако не се постигне споразумение за делбата на спорната мера, последната се отчуждава и причислява към държавния поземлен

фонд, а припадащата се част от стойността на същата се изплаща на населеното място, което установи по съдебен ред правото си на собственост, владение и правоупотребление.

ОТДЕЛ IV ВЪТРЕШНО ПРЕСЕЛВАНЕ

Глава I Преселване и заселване

Чл. 77. Преселването бива доброволно и принудително.

Доброволното преселване става по искане на преселниците, а принудителното преселване се предприема по искане на:

1. Дирекция за земята — за жителите на слабо-производителните и гъсто населени области на страната.
2. Дирекцията на горите — за преселването на жители от по-ройните райони (охранителни и строго охранителни периметри).
3. Други служби — когато при извършване на техните мероприятия се налага преселване на жители.

Чл. 78. Жителите на населеното място, които искат доброволно да се преселят, подават молби до кмета на общината, който с мотивирано мнение ги препраща до Дирекцията за земята.

Дирекцията за земята проучва наложителността на исканото преселване и съобразно възможностите заселва преселниците върху земи на държавния поземлен фонд, срещу собствените им такива.

Чл. 79. Исканията за принудително преселване се отправят до Дирекцията за земята, която проучва възможностите за преселването и мястото, където ще се заселят преселниците.

Съобразно резултата от проучването Поземленият съвет при Дирекцията за земята решава по принцип за извършването на преселването, като в решението посочва броя на преселниците и населеното място за настаняването им.

Решенията на съвета се представят на министъра на земеделието и държавните имоти за вънасяне в Министерския съвет за утвърждаване, след което принудителното преселване се извършва.

Чл. 80. За избягване на пълното обезлюдяване на поройните (охранителни и строго охранителни) райони, допуска се да останат някои жители в старото си местожителство при условие да пригледат стопанствата си и стопанската си дейност съобразно изработения план от местната агрономическа и горска власти, одобрени от министъра на земеделието и държавните имоти, за да се отстранява възможността да се измива почвата или унищожават залежителните и укрепителни работи.

Чл. 81. Стопаните, които остават в населеното място съгласно предходния член, са длъжни в срок, определен от горската власт, да подадат писмени декларации за изпълнение на задълженията, свързани с оставането им.

Онези стопани, които не подадат такива декларации или не изпълняват своите задължения, освен наказанията за извършените нарушения по специалните закони, подлежат на принудително преселване.

Чл. 82. Имотите на принудително преселени стопани, оставени в охранителен и строго охранителен горски периметър, годни за земеделско стопанисване, могат да се заменят с имотите на останали в населеното място лица. Замяната се извършва от общинската комисия за т. п. с. с участието на местния държавен лесничей, с цел да се групират земите на стопанина и да му се дадат годни за стопанисване земи.

Чл. 83. По реда на този закон се заселват и оземняват и бежанци, ако за това има министерско постановление.

Глава II

Ликвидиране имотите на преселниците

Чл. 84. Лицата, които подлжат на доброволно или принудително преселване, са длъжни в определен от службата по преселването срок да представят в общината подробен опис на собствените си покрити и непокрити недвижими имоти.

Ако някой от доброволните изселници не представи в срок искания опис, счита се, че се отказва от преселването.

Ако някой от подлежащите на принудително преселване не представи в срок опис на недвижимите си имоти, общината го съставя служебно.

Чл. 85. Общинската комисия за т. п. с. проверява представените описи и от тях изключва:

- а) заграбените общински и държавни земи, които не са изплатени по реда на този закон;
- б) всички имоти, които не са записани в поземлените книги на общината по партидата на преселника и последният не може да удостовери, че той е техен собственик или че ги владее законно повече от 20 години заедно с праводателите си.

Незаписани в поземлените книги на общината и с недоказана собственост имоти, се считат за безстопанствени и се обявяват за държавни.

Общинската комисия за т. п. с. отбелязва в описите и имотите, с които преселникът е оземлен от държавния поземлен фонд.

При спор за пространството на описаните имоти, допуска се измерването им за сметка на страната, която го оспора.

Чл. 86. Направените поправки в описите се съобщават срещу подпис на преселниците. Описите се оставят в общинското управление за преглед от всички заинтересувани стопани. За обявяването на описите за преглед се разгласява в населеното място и във всички съседни населени места.

Недоволните от решението на общинската комисия за т. п. с. относно нанесените поправки в описите, както и третите лица, които предявяват права върху подлежащите на ликвидиране по описите имоти, могат в месечен срок от обявяването на описите да пред-

ставят исканията си пред Поземления съвет чрез общинската комисия за т. п. с., като представят и доказателствата си.

Лицата, които не са предявили в срок исканията си, могат да търсят правата си само от преселника, на чието име имотът е бил ликвидиран.

Чл. 87. Описите и постъпилите в срок жалби срещу тях се изпращат в Дирекцията за земята. След проверка на самото място по изнесените в жалбите факти, ако такава се налага, от органите на Дирекцията за земята, описите, възраженията и анкетните протоколи се разглеждат от Поземления съвет, който одобрява окончателно описите на имотите на преселниците.

Чл. 88. Всички недвижими имоти на преселниците подлежат на заместване. Неподделените (наследствени и съсобствени) недвижими имоти се заменят цялостно в новото местожителство.

Чл. 89. По желание на преселниците и със съгласие на Поземления съвет, някои имоти на преселниците могат да се останат да бъдат ликвидираны от него.

Недвижимите покрити имоти на доброволните преселници се оставят да бъдат ликвидираны лично от тях.

Чл. 90. Непокритите недвижими имоти на преселниците се категоризират и привеждат към единица площ от първа категория.

Дворните места на лицата, които се преселват принудително, се заменят декар за декар двор в новото заселище, до размера, определен в този закон.

Когато преселникът притежава дворно място по-голямо от размера, определен в настоящия закон, и има оженени синове, които не притежават собствени дворове, на преселника се запазват в новото местожителство дворни места и за оженените му синове до размера на дворното място, оставено в старото местожителство.

Разликата между оставеното дворно място и даденото таква се привежда към единица площ от първа категория и уравнива с работна земя.

Категоризирането на недвижимите непокрити имоти и дворни места се извършва от общинската комисия за т. п. с. и агроном-бонитатора.

Чл. 91. Жилишните и стопанските сгради на лицата, които се преселват принудително, се оценяват и заплащат на собствените по действителната им стойност в момента на оценката или се заместват със сгради в новото селище.

Оценката се извършва от общинската комисия за т. п. с. с участието на представител на местната техническа власт.

Чл. 92. Трайните насаждения или подобрения върху имотите на преселниците се оценяват от общинската комисия за т. п. с. и агроном-бонитатор и се заплащат на преселника.

Чл. 93. Решенията на общинската комисия за т. п. с. по категоризиране на земите, оценките на жилищните и стопански сгради и оценките на трайните насаждения и подобрения, се съобщават срещу подпис на заинтересуваните, които могат да ги обжалват в 14-дневен срок от съобщението им пред Поземления съвет при Дирекцията на земята.

Глава III

Настаняване на преселниците

Чл. 94. В замяна на собствените им недвижими непокрити имоти преселниците получават в новото заселище равностойни земи от държавния поземлен фонд.

Чл. 95. Земите, предназначени за заместване имотите на преселниците, се категоризират преди разпределянето им.

Категоризирането се извършва от общинската комисия за т. п. с. в новото заселище и по възможност агроном-бонитатор, който е участвувал в категоризиране на земите в старото заселище. Заедно с това комисията определя и на един декар от първа категория в старото заселище по колко от всяка категория земя се дава в новото заселище.

Решенията на комисията, по категоризирането и определяне съотношението на заменените земи, се съобщава срещу подпис на преселниците, които могат да го обжалват пред Поземления съвет при Дирекцията за земята в 14-дневен срок от съобщението.

Чл. 96. Съгласно категоризирането на земите в старото и новото им заселище, общинската комисия за т. п. с. определя количеството, мястото и границите на земите, които всеки отделен преселник получава в замяна на собствените му имоти в старото заселище.

За разпределянето на земите общинската комисия за т. п. с. съставя протокол, а за измерените земи, подлежащи на разпределяне, се съставя план, по който се нанася парцелацията, съгласно направеното разпределяне от комисията.

Протоколът, заедно с плана се обявяват на преселниците срещу подпис и те могат да го обжалват пред Поземления съвет при Дирекцията за земята в 14-дневен срок от съобщението.

Чл. 97. Въз основа на одобрения протокол от съвета за разпределяне имотите, преселниците се въвеждат във владение на имотите.

Чл. 98. Оставените от преселниците недвижими имоти, намиращи се извън границите на охранителните и строго-охранителните периметри, служат за заместване с имотите в охранителните и строго-охранителните периметри на лица, които не се изселват, или се причисляват към държавния поземлен фонд.

Ликвидираните по този закон недвижими имоти на преселниците, намиращи се в охранителните и строго охранителните периметри, остават собственост на държавата и се предават на Дирекцията за горите, по описите, по които са ликвидираны, или се заменят с земите, намиращи се в същите периметри, собственост на лицата, които не се изселват. Получените в замяна имоти, се предават също на Дирекцията за горите, като държавни имоти.

Чл. 99. Преселниците или местните стопани, заменили земите съгласно този закон или получили сгради, се снабдяват с актове за собственост от съответния нотариус въз основа на удостоверения, издадени от Дирекцията за земята.

Чл. 100. Всички тежести върху недвижимите имоти на преселниците преминават по право върху дадените им имоти в момента на издаване на нотариален акт за тях. За тази цел службата по преселването съобщава на нотариуса за съществуващите тежести върху имотите на преселниците в старите заселища.

Всички сервитутни права върху земите на преселниците, намиращи се в охранителни и строго охранителни периметри, се унищожават.

Чл. 101. Преселниците, които срещу собствени земи получават в новото заселище земи под средния тип земеделско стопанство, ако подлежат на оземляване, се доземляват по реда на този закон. Преселниците, които не са имали имоти в старото заселище, също се оземляват, ако подлежат на оземляване. Преселниците се оземляват и доземляват макар още да не са записани за жители на населеното място.

Чл. 102. Дирекцията за горите се задължава да изключи от обекта на горското стопанство части от държавните и общински гори за разработване, които да послужат за заместване на имотите на преселниците от лоройните периметри и за оземляването им.

Изключените от обекта на горското стопанство общински гори, както и причислените към държавния поземлен фонд общински земи, се заплащат на общините, съгласно постановленията на този закон, макар да са дадени за заместване на имоти на преселниците.

Чл. 103. Когато поземленият фонд не разполага с земи за заместване на имотите на преселниците и оземляването им, Дирекцията за земята може да закупи земи от частни или юридически лица.

Чл. 104. Земи, с които са били оземлени преселниците в старото заселище, се заменят в новото заселище, като поетото задължение към държавния поземлен фонд остава срещу получените в новото заселище земи.

Глава IV

Средства за заселването и облекчаване на преселниците

Чл. 105. Необходимите средства за преселванията се предвиждат всяка година по бюджета на Дирекцията за земята.

Тези средства служат:

а) за изплащане на отчуждените покрити недвижими имоти на лицата, които се преселват принудително;

б) за заплащане разходите по превозването на преселниците, които се преселват принудително, както и на доброволно преселващите се бедни стопани, покътинната им, живия и мъртъв инвентар, материали и др.

в) за даване безвъзмездна парична помощ на бедните преселнически семейства, за обзавеждането им в новите заселища и

г) за закупуване на частни имоти, необходими за заместването на имотите на преселниците и оземляването им.

Чл. 106. Определяне размера на помощите, които се дават на бедните преселнически семейства, става с протокол на общинската комисия за т. п. с. в старото селище, одобрен от Поземления съвет при Дирекцията на земята.

Дадените помощи на преселниците не подлежат на никакви запови.

Чл. 107. Преселниците, които се преселват принудително, както и доброволно преселващите се бедни стопани, семействата им, покътинната им, живият и мъртъв инвентар, строителните материали и други се превозват от старото до новото селище със средствата, предвидени по бюджета на Дирекцията за земята, за преселването.

Чл. 108. Министерството на земеделието и държавните имоти отпуска безплатно за преселниците нужния дървен строителен материал от държавните гори, за постройка на жилищни и стопански сгради.

Такива материали се отпускат от общинските гори срещу заплащане по тарифни цени от средствата, предвидени по бюджета на Дирекцията за земята по преселването.

Производствените разходи за отпуснатите материали от държавните и общински гори, както и превода до новото заселище, се заплащат също от средствата, предвидени за преселването по бюджета на Дирекцията за земята, когато строежът на сградите за преселниците се извършва от държавата за заместване на сградите им от старото им заселище.

Чл. 109. Преселниците се освобождават от поземлен данък и данък за сгради в продължение на 5 години от настаняването им в новото заселище за всички имоти, които са получили.

Чл. 110. Първоначалната вноска от 10% и 2% в полза на държавния поземлен фонд, която следва да внесат оземлените преселници, се изплаща най-късно 2 години след въвеждането във владение на оземлените в дадените им земи.

Чл. 111. Започнатите работи по преселването, до влизането в сила на този закон, се довършват съгласно последния.

ОТДЕЛ V

НАКАЗАТЕЛНИ РАЗПОРЕЖДАНИЯ

Чл. 112. Длъжностните лица, натоварени с приложението на този закон, за небрежност и бездействие, при изпълнение на своите задължения се наказват от министъра на земеделието и държавните имоти с глоба до 5.000 лв.

Чл. 113. Който не изпълни в определения срок законните решения, нареждания и заповеди на общинските комисии за т. п. с. и на Дирекцията за земята, без уважителни причини, се наказва от директора на Поземлената дирекция с глоба до 2.000 лв. На нарушителите се дава нов срок за изпълнение.

Чл. 114. За повторно неизпълнение на решенията, нарежданията и заповедите, за които е реч в предходния член, виновните се наказват с тъмничен затвор до 1 година и с глоба до 10.000 лв.

Чл. 115. Който със сила и заплашване спира или затруднява изпълнението на законните решения, нареждания и заповеди на общинската комисия за т. п. с. и на органите на Дирекцията за земята, се наказва с тъмничен затвор не по-малко от 5 месеца.

Чл. 116. Лица, които незаконно завземат и държат земи на Държавния поземлен фонд, се отстраняват от тях веднага по административен ред от общинската или милиционерска власт по искане на председателя на общинската комисия за т. п. с.

Отземлените лица и наемателите на фондовите земи, наемният срок на които е изтекъл, са длъжни да освободят земите веднага след като бъдат уведомени, че са отземлени или след като изтече наемният срок.

Ако при отстраняването на отземления земята е била засята, последният прибира рколтата, след като заплати следуемите се наеми по тарифите на фонда, и освобождава земята.

Ако отземленият, след уведомяването за отземляването му, наемателят след изтичане на наемния срок и незаконно присвоилия земята на фонда засее, засадят или направят други подобрения върху фондовите земи, посевите, насажденията или подобренията, остават по право на държавния поземлен фонд, без заплащане на каквито и да било обезщетения, и лицата се отстраняват от земите по административен ред.

Посетите, засадените или подобрените земи се дават под наем на друг наемател, който заплаща наем в размер, определен от общинската комисия за т. п. с., а на нарушителите се налага глоба от директора на Дирекцията за земята в размер до 10.000 лв.

Чл. 117. За всяко нарушение на закона се съставя акт от органите на Министерството на земеделието и държавните имоти или на общината.

Актът трябва да бъде подписан от съставителя и приподписан от двама свидетели. Нарушителят се поканва да подпише акта и да даде обяснения.

Постановленията за налагане на глоба се издават респективно от министъра на земеделието и държавните имоти или натоварено от него лице, от директора на Поземлената дирекция и от директора на Дирекцията за земята и подлежат на обжалване по реда на книга шеста, глава V, от закона за наказателното съдопроизводство. Присъдата на съда не подлежи на обжалване.

Чл. 118. Когато оземлените не изпълняват задълженията си по този закон, дадената им земя се отнема и връща в фонда. В този случай, от направените вноски по оземляването се задържа следващият се наем по тарифите на фонда за използване на земите през изтеклите години, а остатъкът се връща на отземлените. Ако направените вноски са недостатъчни за покриване на търсените наеми, недостигът се събира от общинските бирници от отземлените по реда за събиране на преките данъци.

Чл. 119. Ако върху земята, която се отнема по силата на предходния член, оземленият е направил трайни подобрения, стопански постройки, градини, лозя и др., тези подобрения се заплащат, като размерът на обезщетението се определя от общинската комисия за т. п. с., под председателството на околийския агроном, и то след като изслуша отземления.

Решенията на комисията се одобряват от Поземления съвет при Дирекцията за земята.

Определеното обезщетение се заплаща от държавния поземлен фонд и се прибира от лицата, които блат оземлени със същата земя, в срок определен от Дирекцията за земята.

ОТДЕЛ VI

ОБЩИ И ПРЕХОДНИ НАРЕДБИ

Глава I

Запазване и отнемане на земята

Чл. 120. Забранява се принудителната продажба за дългове на земи до средния тип на трудово частно земеделско стопанство (чл. 36 от този закон), освен когато се касае за удовлетворение на ипотечно задължение и задълженията към Б. з. и к. банка и кредитираните от нея кооперации.

Чл. 121. При оземляване за специални цели земята се отнема от общинската комисия за т. п. с. след утвърждение на това решение от поземления съвет при Дирекцията за земята, ако в определения срок не е отпочнало осъществяването на почина за целта.

Чл. 122. По реда, посочен в предшествувания член, се отземляват лицата, които не изпълняват нарежданията на законоустановените органи и служби за комплексни засаждания, за защитни залесителни пояси и други подобни.

Забележка. След влизането в сила на настоящия закон, в Добришка, Балчишка, Генерал-Тошевска, Тервелска, Силистренска, Тутраканска и Дуловска околии се провежда, по план, съвместно от Дирекциите за земята, на земеделието и на горите, засаждания на защитни залесителни пояси.

Глава II

Общи и преходни наредби

Чл. 123. Всички книжа, актове, протоколи, скици и др. по отчуждаване, закупуване и разпределение на поземлената собственост, оземляване, одворяване, преселване и закръгляване на мерите, така също и книжата за внасяне на суми в Б. з. и к. банка, за сметка на държавния поземлен фонд, се освобождават от такси, налози, мита, берни и гербов налог.

Чл. 124. Окончателно завършените действия на органите по приложението на законите за трудово поземлена собственост, за трудово земеделско стопанство и за трудово земеделско стопанство и комасация подлежат на ревизия, ако заинтересуваните поискат такава в 6-месечен срок от влизане в сила на този закон.

Това не се отнася за мерите, които по силата на този закон подлежат на презакръгляване.

Незавършените окончателно действия по същите закони се завършват съгласно постановленията на този закон.

Чл. 125. Оземлените досега специалисти и учители запазват дадените им земи, ако са организирали образцови земеделски стопанства или са направили трайни насаждения, или са влезли в трудово земеделска кооперация.

Чл. 126. Оземлените по силата на закона за т. з. с. и закона за т. з. с. и комасация, които са във владение на дадените им земи, не са редовни с изплащането на вноските си, могат да запазят земите, ако всяка година плащат най-малко по две вноски до погасяване на всичките си задължения, които трябва да издължат напълно в предвидения 20-годишен срок.

Чл. 127. Събраните досега суми за наеми или лихви от оземлените стопани се признават за внесени срещу стойността на дадената земя, ако оземлените са във владение на земята и не са оземлени до влизането в сила на този закон. Това се отнася и до оземлените, чието оземляване не е одобрено досега.

Чл. 128. Лицата, оземлени по закона за трудовата поземлена собственост, трудовите земеделски стопанства и комасация с земи на частни лица, манастири и частни общински земи, независимо от това дали оземляването е било одобрено и оземлените снабдени с актове за собственост или не, запазват дадените им земи, ако при влизането на този закон в сила са във владение на същите.

Оземлените заплащат стойността на тези земи по оценка, определена съгласно постановленията на този закон, в 10-годишен срок с равни годишни безлихвени вноски, като заплащат и 2% върху стойността на земята в полза на Държавния поземлен фонд. Получената сума се изплаща изцяло на бившите собственици на земите, с изключение на оземлените с общински земи, които се изплащат съгласно този закон.

Оземлените лица, изплатили напълно дадените им земи, се снабдяват с актове за собственост по реда на този закон.

Чл. 129. Причислените към държавния поземлен фонд парчета земи до 3 декара, ако няма подлежащи на оземляване съседни, на които да се дадат, по решение на общинската комисия за т. п. с. могат да се дадат и на съседни, притежаващи по-малко земя, макар неподлежащи на оземляване. В последния случай земята се сценява по действителната стойност и се заплаща от лицето, на което е дадена, в срок от 3 месеца от деня на съобщението, че му се дава земята.

Онези имоти на държавния поземлен фонд, независимо от тяхното пространство, които не са подходящи за целите на фонда, могат да се дават от Поземления съвет при Дирекцията за земята на общини, училища и кооперации по цени и условия на плащане, определени от съвета.

Чл. 130. Държавният поземлен фонд може да замени част от земите си с общински или земи на частни стопани, отговарящи или не на условията за оземляване, когато с тази замяна ще се постигне подобрене в земеделското производство или свързаните с него отрасли или мероприятия.

Замяната се извършва от общинската комисия за т. п. с. и се одобрява от Поземления съвет при Дирекцията за земята, след като се вземе мнението на Дирекцията за земеделието при Министерството на земеделието и държавните имоти.

Чл. 131. Кооперациите, които са във владение на резервирани им по законите за т. з. с. и за т. з. с. и комасация земи, се считат оземлени със същите от годината, от която им са резервирани.

Чл. 132. Опрошаванията, които се правят на общините по закона за финансовото облекчение и заздравяване на общините, не се отнасят до вземанията на фонда за трудова поземлена собственост.

Чл. 133. Сключените договори за наеми на частни и обществени земи, отчуждени по силата на този закон, се считат по право за нищожни от момента на влизането в сила на закона.

Чл. 134. Реколтата от земи, засети преди причисляването им към Държавния поземлен фонд, се прибира от собствениците или наемателите на тези земи.

Чл. 135. Собствениците, които притежават обработваеми земи над 30 декара, са длъжни да декларират същите в определен срок пред общинската комисия за т. п. с. в населените места, където се намират имотите.

Чл. 136. С влизането на този закон в сила собствениците, които притежават над 30 декара обработваеми земи, не могат да ги прехвърлят, докато не им бъде определен размерът на обработваемата земя съобразно този закон.

Забраната за отчуждаване не се отнася до държавните, държавно-автономните учреждения, банка „Български кредит“ и кооперативните сдружения, които са закупили условно земите на неизправни към тях длъжници и които подлежат на връщане след изплащане на задълженията от последните.

Чл. 137. За приложението на този закон се изработва правилник, който се одобрява от министъра на земеделието и държавните имоти.

Чл. 138. Настоящият закон отменя закона за трудови земеделски стопанства от 14 юни 1941 г. и измененията и допълненията му от 8 юли 1942 г., закона за вътрешното преселване и заселване от 20 юни 1941 г. и чл. 19 от закона за възстановяването на гр. Видин и пр., както и всички други закони, които му противоречат.)

Председател Васил Коларов: Има думата народният представител Бочо Илиев Бочев.

Бочо Илиев (к): (От трибуната) Г-да народни представители! Аграрната реформа в една страна, това е аграрната политика на нейното правителство. Аграрни реформи станаха напоследък във всички страни, включително и в нашата. Аграрната реформа, която миналата и тази година се проведе в ред освободени страни на Източна Европа, е дело от най-голямо социално и политическо зна-

чение. Тя означава ликвидация на феодално-крепостните остатъци, които са се запазили до наши дни още от времето на средновековието и са наложили своя печат върху всички страни на обществената живот. Като подриза най-здравата и важна опора на реакцията, аграрната реформа разчиства пътя към действителната демократизация на обществената строй в страните, които фактически досега не са имали демократическа форма на държавно съществуване.

Неразривната връзка между аграрната реформа и победата на демократическите сили на освободените народи естествено произтича от самата същност на работата. Едрото чифликчийско земевладение, което се ликвидира чрез реформата, е наследство от феодализма с неговите отношения на неприкрито господство на класата на дворяните-помещици над всички други слоеве от обществото, с неговата система на господство-подчинение, която отрича каквито и да било права на народните маси. Монополът на помещицкото земевладение, това е система, която се е образувала и след това в продължение на много векове се е поддържала с помощта на политическата власт на дворяните-помещици в обществото и държавата.

Задачите на аграрната политика са стопански и социалноикономически и се свързват към това, щото с помощта на аграрната политика да се съдействува на общите цели на държавното дело. Селското стопанство продължава да бъде занаят на грамадната част от населението. Даже в страни с значително индустриално развитие голяма част от населението е заето със селско стопанство. Доброто положение на селското стопанство е необходимо условие за съществуването, запазването и развитието на държавно организирания народ не само затова, че селското стопанство обезпечава средствата за прехрана на целия народ, а не само на производителите, но още и затова, че и самата индустрия, облягайки се на произведените в селското стопанство сурови материали, е твърде много заинтересувана в успеха на селското стопанство, от което зависи и собственият ѝ успех. Обезпечаването на народа с прехрана и със сурови материали, произведени от собственото национално селско стопанство, е едно от първите условия за здравата основа на държавната организация на даден народ, за възможността да се умножава населението му и за развитието на неговата промишленост. Силното селско стопанство отстранява опасността от едноностранчиво държавно развитие и от политическа и търговска зависимост на народа от чужди държави, както в областта на прехраната и суровите материали, така и в пласмента на своето национално производство. То позволява на индустрията да се опре върху националното селско стопанство и като на база за сурови материали, и като на вършен пазар за разпределение на индустриалните произведения.

Задачите на аграрната политика засягат всестранно подобренето на селското стопанство и благосъстоянието на селския стопанин. Тук влизат онези многобройни мерки, които целят да увеличат доходността на селското стопанство и които обгръщат всичките му разнообразни страни; въпросите за земевладението и земеползуването — размер на земевладението, обезпечение минимум на такова владение, аренда, аграрна реформа и вътрешна колонизация, разселване на селските стопани; въпросите за производството, увеличаване количеството и качеството на производенията; въпросите за цените и пласмента с принадлежащите към тях проблеми и пр.

След първата световна война в областта на земеделието се извършиха аграрни реформи в прибалтийските държави, Австрия, Унгария, Румъния, Полша, Чехословакия, Германия, Финландия, Югославия, България и Съветския съюз.

В Съветския съюз непосредствено след революцията, след вземане властта от селяните и работниците, първият и най-важен въпрос, който се разреши, бе аграрният въпрос. С историческия декрет за земята бе отнета земята от помещиците, графове и дворяните и раздадена на селяните. Бяха раздадени 1.500.000.000 декара земя на повече от 25.000.000 дребни стопанства. Останаха не раздадени само земите на модерните и добре обзаведени земеделски стопанства. Те се организираха от държавата и послужиха като примери и показни стопанства.

Само в Съветския съюз бе проведена истинска аграрна реформа, която даде тласък и голям подем на земеделското стопанство. Тоя подем особено се засили след колективизацията на дребните стопанства и достигна невиджани размери.

За разлика от Съветския съюз, тия реформи навсякъде другаде във всички други страни, включително и България, бяха компрометирани и не дадоха почти никакви резултати.

След отменяване на крепостната зависимост на селяните, аграрната реформа оставаше една от основните политически проблеми в Европа. Разпределението на едрите земевладения беше неизменното искане на трудещите се селяни, които страдаха от малоземие и безземие. През времето на първата световна война ръководните политически дейтели в редица страни обещаваха на селянството да проведат широка аграрна реформа. Но, както това често се е случвало в историята, чифликчиите и тоя път измамиха селяните. Само в някои страни, където чифликчиите принадлежаха към чужда националност — както например в Трансилвания маджарите или в Чехословакия немците — беше подхвърлена на разпределяне значителна част от едрото земевладение. В огромното число случаи предприетата след първата световна война аграрна реформа запази непогътната всевластие на едрите земевладелци.

Мероприятията в областта на аграрните отношения, които бяха проведени, страдаха от твърде съществени недостатъци. Даже в тези случаи, когато селяните получаваха земя, условията бяха такива, че те не можеха да запазят земята в своите ръце. Селянинът беше длъжен да плаща за нея висока цена и да внася големи данъци. Разпределението на земята отговаряше преди всичко на интересите на чифликчиите. Чифликчиите запазваха най-добрите, маголно разположени участъци, а също така всички свои малки

и домашни животни. Откупът беше твърде висок. Условието бяха така тежки, че често селяните се отказваха да вземат предназначенията за тях землени участъци. Тези от тях, които получаваха земя, бяха принудени да направят дългове, за да я обработват, и те попадаха в лапите на лихварите и често скоро губеха придобитата земя.

След настоящата война аграрният въпрос бе първият въпрос, който се сложи на разрешение и вече е разрешен в Полша, Унгария, Румъния и Югославия и сега се слага на разрешение и в България.

За това, как е разрешен въпросът в тия страни, аз ще ви представя само няколко случая.

Както е известно, Полша беше първата освободена от Червената армия страна, където, по искане на народните маси, бе пристъпено към провеждане поземлената реформа. Според закона, приет от Полския комитет на националното освобождение на 6 септември 1944 г., едрото земевладение в страната се премахва. Земята на чифлици, надминаващи установените от властите размери, се обявява за подлежащи на поделба между безимотните и малоимотните селяни. На трудещото се селячество се предаде 24.081.780 декара чифликчийска земя, в която влизат 21.432.780 декара орна земя. Благодарение на реформата 328.000 селски семейства, т. е. около два милиона от селското население, получиха земя. Пълноправни стопани станаха 103.155 ратайски семейства, 115.434 семейства на безимотни, 105.021 малоимотни и 20.950 средни. Сега аграрната реформа в Полша е проведена почти повсеместно.

Същата роля играе поземлената реформа и в Унгария. Според официалните данни на унгарското министерство на земеделието, до 1 юли т. г. са били поделени между селяните на територията на Унгария около 18.095.000 декара земя. Тази земя са получили 635.000 селски стопанства, в голямата си част безимотни и малоимотни.

Румъния. Издаденият от румънското правителство през пролетта т. г. закон-указ за поземлената реформа предвижда експроприрането на чокойските земевладения над 500 декара и слага край на феодалистичните отношения в селото. Осъществяването на закона в Румъния, както и в другите страни, преминава при активното участие на самите селяни и усилва позициите на прогресивните демократични сили.

Народите на всички освободени от немско-фашисткото робство страни са изпълнени от стремежа да преустроят живота си на нов, истински демократични начала. Поземлената реформа е най-важното звено в това преустройство. Тя осигурява коренното изменение на общественно-политически отношения, ликвидира отживелиците, изостаналостта и феодализма, служи като предпоставка и гаранция за укрепването и по-нататъшното развитие на демократичния строй.

В Югославия. Югославия гласува през последните няколко дни и закона за аграрната реформа и колонизацията. С този закон се разрешава окончателно въпросът за земята на селяните, които я нямат достатъчно или въобще я нямат. Това решение ще предизвика голяма промяна в селата. То ще облекчи тежкото положение на бедните селяни и земеделските работници. През време на освободителната война селяните дадоха голям принос в развитието и победоносното завършване на борбата. Масовото участие на селяните в народоосвободителното движение беше свързано с вярата на селските маси, че не само ще се освободят от завоевателя и неговите слуги, но и ще извоюват правилно и окончателно разрешение на аграрния въпрос заедно с останалите демократични придобивки. Днес, когато Югославия е напълно освободена, задължават се в най-скоро време да даде закон за аграрната реформа и колонизацията и изпълнявайки това си обещание, народната власт в Югославия заплаща своя голям дълг към селячеството.

Каква аграрна реформа се провежда сега? При съвършено други условия се осъществява аграрната реформа сега след втората световна война в страните на народната демокрация: Полша, Унгария, Румъния, Югославия. Преди всичко в тези страни — за пръв път в тяхната история — съществува държавна власт, способна да защитава интересите на народа. След първата световна война държавата, даже и в този случай, когато беше провъзгласена формалната демокрация и всеобщото изборително право, оставаше държава на чифликчиите и банкериите. Сега съществуващите в тези страни демократични правителства са създадени от народа и се ползват от поддръжката на най-широките слоеве от населението: работници, селяни, интелигенция, занаятчии, търговци и индустриалци. Това решително придвижване към страната на демократията налага своя отпечатък върху аграрните реформи.

Сегашните аграрни реформи са пълни. Като правило, цялата земя, която принадлежи на едрите собственици-чифлици, се предава на трудещите се селяни, докато по-рано ставаше дума за отчуждаването само на значителна част чифликчийска земя. Сегашните аграрни реформи — това са реформи, които се осъществяват в интерес на целокупното селячество.

Демократичните правителства провеждат принципиално нова политика и по отношение на осигуряването за селянина на средства за производството. Сега този въпрос не се разглежда като частно дело на всеки селянин. Това е една от задачите на държавата. Много от средствата за производство — домашни животни и машини — бяха унищожени през време на войната и окупацията. Някои видове машини са неприложими в дребните стопанства. Държавата се грижи да уреди набавянето на селско-стопански машини, на инвентар и на други средства за производство за селянина. Държавата следи, щото наличните средства за производство да бъдат използвани най-добре. Тя също така поощрява обединението на селяните в кооперации, с цел съвместно да стопанисват земята и продават своите продукти, съвместно да закупуват изде-

лиятата на градската индустрия, за да се изключи и ограничи спекулацията при посредническата търговия. Държавата се грижи да намери за селяните, които са получили нова земя, евтин кредит, като по такъв начин ги предпазва от опасността да попаднат в лапите на лихварите и пр.

С една дума, държавата прави всичко, за да съдействува за икономическото благосъстояние на селячеството, не само като му дава земя, но и с други средства и начини, които се намират в нейно разпореждане, както това подобава на държавата, която защитава народните интереси.

Аграрната реформа у нас. Нашата аграрна реформа не можеше да отнеме земята на помещиците и останките на крепостничеството, защото такива по начало нямаше, а това въобще затрудняваше резултатите от реформата, но тя отнемаше земята на сравнително едрите земевладелици и ги разпределяше правилно между малоземелци и безземелни стопани. Реформата бе проведена у нас в 1921 г. от правителството на Александър Стамболийски, от едно истинско селско-демократично правителство. Тая реформа, както и другите набелязани такива, бяха атакувани тогава от реакцията, но поддържани от нашата, от Комунистическата партия. Реформата, която проведе демократичното правителство на Александър Стамболийски, имаше за основа пак стопанствата, които са над 300 декара. От тях нимаха се също земята на Министерството на земеделието, Българската земеделска банка, Българската народна банка и земята на стопани неземеделци, като им се оставяше по 100 декара за семейство. Цената, по която се заплащаха отнетите земи, беше средната такава за 10 години преди войната, а именно 1905—1915 г., като се намаляваше, както и сега е предвидено, от 10—50% в зависимост от размера на отнетата земя. Оземлените заплащаха с 20% в повечето от коствемата цена в полза на поземления фонд.

Ето това бяха основите на реформата, която бе проведена от селско-демократичното правителство на Александър Стамболийски.

Преглеждайки стенографските дневници от това време, аз копиратих каква голяма е била реакцията и как е била много атакувана реформата от остатъците на унищоженията по това време реакция в лицето на нейните представители в Парламента. Те атакуват реформата, като изказват много аргументи, явно несъстоятелни, а накрая един от тях, на страница 2523 от стенографските дневници, явно заплашва правителството на Стамболийски, че ако то проведе тая реформа и други такива като нея, то няма да отиде далеч. Като сравним изказаните тогава становища от представителите на реакцията в Парламента, като сравним изказаните доводи и сега против закона за аграрната реформа от нашата, така наречена опозиционна преса, прикритие на реакцията, ние виждаме колко сходни, колко еднакви са тия гледища, които са се изказали тогава и сега. А сравнявайки изказаните доводи тогава в стенографските дневници и писаните в така наречените опозиционни вестници, намираме, че тогавашните и сегашните становища са еднакви и си приличат като две капки вода. (Ръкоплескания)

След преврата на 9 юни тая реформа не само че не се прилага, а през 1924 г. правителството на сговора я видоизмени, и то така, че тя вече никого не засягаше от тия, които трябваше да засяга.

След 9 септември правителството на Отечествения фронт прокламира чрез устата на министър-председателя, г-н Кимон Георгиев, историческата правителствена декларация-програма, в която видно място заема лозунгът: „Земята за тия, които я обработват“ — лозунг, легнал в програмата на Отечествения фронт не след 9 септември, а още от 1942 г., лозунг, в името на който отруденото селячество води жестока, но упорита борба срещу немските и българските поробители и доведе до победата на 9 септември. Днес чрез предлаганата реформа ние осъществяваме тоя лозунг на дело.

Вярно е, че в България ние нямаме много земя за отнемане, както това беше в Полша, Унгария и Румъния, където земята бе концентрирана в сравнително малко ръце. България по начало е много дребнособственическа и много гъсто населена — имаме остър глад за земя.

Аз имам сравнителна таблица, от която се вижда, колко голям и остър е гладът за земя у нас. Средно на един квадратен километър обработваема земя за чуждите страни и у нас се падат: Канада — 10 души, Съединените щати — 22, Дания — 43, Франция — 46, Германия — 75, Румъния — 105, Сърбия — 106, Италия — 107, България — 120.

От друга таблица се вижда, че средно на глава активно земеделско население се падат обработваеми декари земя: в Дания — 54, в Швеция — 46, в Унгария — 37, в Белгия — 32, в Швейцария — 32, в Чехия — 31, в Финландия — 30, а в България само 16 декара. От горните две таблици се вижда, че гладът за земя в България е много остър. Ето защо у нас има толкова съдебни процеси, убийства и вечни вражди за синори и други. Ето как и народът в своите песни говори за тоя вечен глад за земя у нас:

Скарали се два брата,
два брата до два близнака,
за тая пуста бащиния.
По-млад на по-стар полетя,
с косата да го посече.

Или друга песен:

Па брат ми Иван да викнеш,
ти добре да го нагостиш
и по-добре да го отровиш,
та за нази да останат
бащините ни имоти.

И в много други народни песни народът е възпял този глад за земя, който той най-добре чувства долу.

Необходимо е следователно да се потърсят начини за задоволяване на тази остра нужда от земя, която поставя в особено тежко положение значителна част от нашето селско население.

Независимо от сравнително по-равномерното разпределение на земята у нас в сравнение с чуждите земи, източникът на необходимия поземлен фонд трябва да се търси все пак, освен в фондовите земи, и в едрите поземлени притежания, особено тези, които дават възможност за добиване на нетрудови доходи. Този път води до раздробяване на поземлената собственост в страната и създаването на дребни земеделски стопанства, изградени на основата на фамилия труд. Ние не поддържаме, че тези стопанства ще бъдат жизнеспособни. Нашата икономика развива до основи илюзията за жизнеспособността на фамилно-трудовите земеделски стопанства. Тази спокойна и романтична картина на селското стопанство, опряна на началата на семейния труд, е заменена с жестоката и неотменима повеля на глад, мизерия, недоимък, духовна и физическа нищета.

Поради това днес една поземлена реформа у нас не може да се въдворява само от идеите на фамилно-трудовото стопанство. При сегашните обстоятелства тя трябва да бъде само част от един комплекс от взаимно допълващи се и взаимно обуславящи се мероприятия, които целят не само реформирането на поземлените отношения, но и основна реорганизация на нашето земеделско производство, с оглед последното да бъде издигнато на едно значително по-високо производствено-техническо и социално-икономическо ниво. В този смисъл идеята за поземлена реформа у нас не бива да се разглежда отделно от идеята за трудовите кооперативни стопанства. Ако днес се постави като основна задача на аграрната ни политика реорганизирането на нашето земеделско производство на основата на кооперативното стопанисване на земята, то само така реформирането на поземлените ни отношения има да изиграе една положителна роля в тази насока.

След закона за трудовите кооперативни стопанства и след тоя за поземлената реформа ние трябва да очакваме също да се поставят, и сигурно ще дойдат, въпроси и за едно системно подобряване на нашата земя с пресушавания, дренажи, изкуствени напоявания, отводнявания и други, които да увеличат размера на използваемата земя у нас. Трябва да бъдат взети пред вид всички обстоятелства, за да може да се постигне максимален народостопански и социален резултат.

Една преценка на възможностите за поземлена реформа обаче среща голяма трудност в обстоятелството, че липсват необходимите статистически материали. Изхождайки от съществуващите данни, ние не можем да имаме пълна и точна картина за стопанските и социалните отношения в нашето земеделие. На първо място трябва да отбележим, че статистическите данни не включват Добруджа. На второ място данните от последното преброяване, в основата на което бе поставена земеделско-стопанската производствена единица, не ни дават възможност да установим пълната картина на поземлените отношения у нас. За последните трябва сега да се търсят странични източници, да се сравнява и оценява, при които опити се допускат неточности и някои грешки. И най-сетне данните са сравнително стари. Те се отнасят за положението в края на 1934 г., а оттогава до днес в нашите земеделски отношения са настъпили много и много промени.

Ето какво ни показва статистиката, която имаме от 1934 г. за нашите земеделски стопанства. От тази статистика се вижда, колко наистина е дребно у нас земеделското стопанство по начало. От данните се вижда, че 63% от нашите земеделски стопанства имат земя под 50 декара със среден размер 23.5 декара. Но също така от данните се вижда, че земя над 200 декара, тази, която е обект на нашата поземлена реформа сега, притежават само 1.5% от земеделците стопани, а земята, която ще бъде отнета по силата на поземлената реформа, няма да надхвърля 3.6%. Така че този вой, който се налага от страна на засегнатите или на тези, които ще бъдат засегнати, че с аграрната реформа или с поземлената реформа ние ще засегнем един голям кръг хора, е съвсем неоснователен. Ние сме добили този процент, като имаме пред вид земята над 200 декара. Но като имаме пред вид, че ще се даде земя и над 200 декара за едно, две или повече омъжени или неомъжени деца, този процент сравнително ще бъде намаляен. Така че този вой, който се налага срещу реформата, че щяла да засегне голям брой стопанства, е съвсем неоснователен.

Ние нямаме точна статистика за Добруджа. От данните, които имаме, се вижда, че там имаме 1.362 земеделски стопани, които притежават над 300 декара земя. Там сигурно ще бъдат отнети не повече от 300—350 хиляди декара земя.

При така набелязаните основи по данните на статистиката през 1934 г. броят на стопанствата, които подлежат на оземляване, без тези в Добруджа, възлиза на 340.896. Ако след реформата тези стопанства трябва да имат по 30 декара за райони с интензивна култура и по 40 декара за останалите, то те ще трябва да разполагат общо с 12.396.000 декара земя. Като се приспадне собствената им земя, която възлиза на 6.379.573 декара, остават необходими още около 6 милиона декара.

Безспорно е, че като се вземе пред вид тенденцията на постоянно раздробяване, която господства в развитието на нашето земеделско стопанство, броят на стопанствата, които се нуждаят от земя, сега е значително по-голям, а оттам и размерът на недостигащата земя ще се увеличи. Той не може да бъде точно установен, поради липсата на статистични данни, но това не може все пак да ни попречи да добием една обща представа за съотношението между необходимата земя и тази, с която ще може да разполага поземленият фонд.

Източниците на поземления фонд се очертават така: от земите на частни лица, които надминават определения максимум — около 1.200.000 декара.

От земите на собственици, които не обработват сами земята си, а ячани неземеделски стопани, на които ще бъдат оставени по 30 декара — около 500.000 декара.

От горски площи, това, което ще бъде отнето от горски обекти, а в замяна на него засадени силейни, пустеещи земи, за да не се намалява по начало горската площ — около 1.500.000 декара. От земи, получени при корекция на реки, пресушаване на блата и др. — около 500.000 декара.

От всички фондови земи, които според пресмятанията на г-н Егоров възлизат на около 1.500.000 декара.

От манастирските земи — около 100.000 декара. Или всичко се набират в фонда от тези източници около 5.000.000 декара земя.

Тази цифра, разбира се, ще бъде намалена и видоизменена, защото ние сме длъжни да оставим на общините и на другите фондови земи, които са необходими за техните нужди за обезпечаване, например, на образцови зеленчукови градини при градските общини, при индустриалните предприятия и за други нужди на селските общини, на училищата и други.

Тази цифра ще бъде също така коригирана от това, че ние в настоящия момент не можем да отидем към смело изкореняване и разораване на една такава голяма площ от 1.500.000 декара от горските обекти. Това ще стане системно, като за сметка на изкореняване и разораване на горски площи се засяват равни такива площи земя.

Също така мелиорациите, които имаме да извършим при отнемането от реките и водата, изобщо около 500.000 декара, са мероприятия, които изискват малко по-дълго време.

За манастирските земи ние не разполагаме с точни данни. Това, което се предвижда като източник на фонда от манастирските земи, е съвсем незначително. По мои сведения манастирските и черковните земи са много повече, но според сведения на приближени към църквата, значителна част от тези земи са укривани и никога не са съобщавани точно. Там сигурно има условия, този източник да се увеличи значително от показаната цифра 100.000 декара.

Неизбежно за нас изниква въпросът, в каква насока трябва да се движи поземлената реформа и какви задачи има да разрешава тя. Реформата се обуславя обаче от обстоятелството, че у нас сега съществуват голям брой дребни, маломерни стопанства, които при екстензивния характер на нашето земеделие не могат да бъдат достатъчна опора за икономическа и социална самостоятелност и задръжат земеделското ни производство на ниско техническо ниво. Редига селски семейства по тази причина са обречени на хронично гладуване, лошо облекло, мрачни жилищни условия и в край на крайщата — на изграждане.

Във връзка с тази реформа у нас се поставят и няколко по-конкретни въпроси. Трябва обаче дебело да подчертаем, че реакцията вече е успяла да проведе една пакостна агитация и да спечели дори някои наши отечественофронтовици, които волно или неволно застъпват нейни становища при разглеждането на този въпрос.

Какви аргументи се изтъкват при разглеждането на аграрната реформа против нея? Аграрната реформа ще засегне само малък брой хора, следователно не трябва да се провежда. Ние казваме, че в България действително няма поземлени владения, каквито има в Унгария, в Полша и в Румъния, и остатъци от крепостничеството и феодализма. Но и у нас има значителни площи на едри, за българските условия, земеделски стопанства, земите на които трябва да бъдат иззети и дадени на малоземлени и безземелни земеделски стопанства.

Друг аргумент, който се изтъква против законопроекта, е този, че като се раздробява земята на едрите стопанства, ще се намалят доходът. Едно такова становище е съвсем неправилно, защото у нас едрите земеделски стопанства са напълно екстензивни — касе се за тези, които аз познавам, а аз познавам голям брой от тях. Там се редуват почти всякога само жито и угар, а това е най-пакостно използване на земята, това е най-лошото стопанисване от народостопанско гледище. Познавам някои от тия стопанства, които притежават 600, 800 до 1000 декара земя, които са такива стопанисвани, че просто не може да се гледа спокойно, как действително тези хора злоупотребяват с земевладенията, които имат.

У нас панстина едрите земеделски стопанства не са организирани и правилно заредени предприятия, а са само земевладения, които гарантират сигурен и лесен доход за своите собственици.

Тук, разбира се, не става въпрос за няколкото модерни стопанства, които има у нас. При тях положението е по-друго. Те са обаче само няколко и трябва да бъдат запазени като държавни или като кооперативни стопанства, както предвижда и законопроектът. Не може да се вадят заключения от това, което стана в Румъния през 1921 г., когато започна раздробяването на земята и се отиде към упадък. Дребните стопанства у нас, например в Пловдивско, Пазарджишко, Горнооряховско и Търновско, са най-интензивните земеделски стопанства. Освен това ние днес чрез друга държавна реформа — кооперативното стопанисване — вършим вече прегрупиране на дребната частна собственост, която вече стопанисваме и ще стопанисваме с модерни технически средства в така събраната земя.

Вместо с дръгливите кравички и адамовото рало, кооперативните стопанства вече орат, а в бъдеще навсякъде ще орат, с мощни трактори. Вместо с примитивния сърп, в кооперативното стопанство вече се жъне и ще се жъне само със сноповързачки, а в бъдеще със сноповързачки и комбайни. (Ръкоплевания) Вместо с косата, в кооперативните стопанства сега се коси с коски, а в бъдеще ще се коси с моторни сенокосачки и сенокосачки. Вместо с мотиката, окопаването на културите в кооперативните стопанства става с конски, а в бъдеще ще става с моторни окопвачки. Вместо с ръка, в най-примитивните кооперативни стопанства вече се сее с тракторни редосеялки.

Чрез тази техника, въведена в уедреното кооперативно стопанство, което е изградено на доброволни начала, при напълно запазена частна собственост, като резултат ние отиваме към увеличаване

на добива от единица площ, към намаление на производствените разходи, облекчение на тежкия и убийствен труд, интензиване на земеделското стопанство и други изгоди.

В това отношение аз мога да посоча редица убедителни аргументи, но това не е нито тема за беседа, нито има време за това. Ясно е обаче, че опасност от намаляване на добива и дохода при раздробяването на едрите земеделски стопанства у нас не съществува нито на йота.

Третият аргумент е този, че се нарушавала частната собственост. И тук се цели да се удари косвено или пряко нашата партия. — Комунистите искат да вземат земята на едрите земевладелци! Коя земя искат да отнемат, за коя частна собственост може да се говори тук? Ние не всднаж прокламирахме, че в отечественофронттовската обстановка ние, комунистите, най-много държим за частната собственост, но до определени размери, и фиксираме — земя до 200 декара. До тия 200 декара частната собственост няма да бъде побутната. Но едрата, прекомерно голямата частна собственост за нашите условия — може за унгарските и за полските условия да не е голяма, но за нашите условия тя е голяма — ще бъде отнета и раздробена, дадена на малоземлените и безземелните стопани. Това никак не значи, че ние отиваме към отнемане на частната собственост.

В заключение ще кажа: аграрната реформа у нас цели с раздаването на наличната земя, набрана в поземления фонд, да подобри живота на трудещите се и да намали експлоатацията им. Даване земя на малоземлените и безземелните стопани ще увеличи тяхната заинтересованост и усърдност в провеждане на земеобработването. А както казахме и по-рано, сама по себе си аграрната реформа не разрешава въпроса. Но когато тоя въпрос е свързан с въпроса за трудовото кооперативно стопанство, където вече стопанисването се слага на нови начала с новите технически средства, аграрната реформа вече ще има да изиграе решителна роля. А когато ще последват и други мероприятия, като отводняване, напояване и др., въпросът за земята ще бъде изчерпан и окончателно разрешен при нашите условия.

Трябва пак в заключение да заявя, че когато посягаме на прекомерно едрата собственост при нашите условия, ние не посягаме на частната собственост, а посягаме само на едрите, за нашите условия, земевладения. Не се засяга грамадната част от хората, както се казва, а само 1 1/2% от стопаните, като ще им се отнемат около 3 1/2% земи, които са частни земи, които ще вземем и които ще причислим към поземления фонд и ще дадем от тях земя на около 300.000 малоземни и безземелни стопанства. Така чрез оземляването и чрез други мероприятия ние ще подобрим бита им и ще помогнем и за тяхното културно и стопанско издигане.

Аграрната реформа у нас е дело на нашето отечественофронттвско и демократично правителство. Чрез тая реформа ние ще укрепим още повече демократичния режим у нас. А здраво укрепената демокрация ще почерпи още повече сили за окончателното унищожение на недоубития фашизъм и надигащата се у нас реакция.

Ето защо нашата парламентарна група на Работническата партия (комунисти), намирайки, че законопроектът е много навременен, заявява, че го приема и ще го гласува по принцип. (Ръкоплескания)

Председател Васил Коларов: Има думата народният представител г-н Васил Петков Ханджиев.

Д-р Васил Ханджиев (з): (От трибуната) Г-жи и г-да народни представители! От няколко дни насам нашият Парламент пагази вече в дълбоките води — в областта на големите стопански реформи, и с това показва, че Отечественият фронт бързо минава от думи към творчески дела. Съставът на тази Камара е такъв, щото ние се носим на крилата на една сигурна вяра, че тя ще стане в българската история епохална Камара на великото отечественофронттвско реформаторство.

Поставен е пред нас на разглеждане законопроектът за тръжновата поземлена собственост, който иде да реализира една от основните реформи — аграрната — от програмата на Отечествения фронт, възвестена на 17 септември 1944 г. пред българския народ от правителството на Отечествения фронт и приловторена от нас, кандидатите за народни представители, през време на изборната кампания под формата на едно обещание и тържествен обет пред отрудените маси от села и градове.

Г-жи и г-да народни представители! Позволете ми, най-много да поставя и отговоря пред вас на следния въпрос: има ли в България аграрен проблем, съществува ли у нас — и ако да, в каква форма — поземлен въпрос, специално въпрос за собствеността на земята?

Да съпоставим нашата действителност с чуждата, за да се открие в релефен вид нейният образ, за да я опознаем и преценим точно. Вие сте чели и слушали, а някои от вас са лично виждали в Германия земевладелската аристокрация от източно-пруски юнкери, за унгарските магнати, полската шляхта и за румънските чоко, владеещи необятни земи и чифлици, с прикрепени към тях земеделски работници. И по картинки даже сме виждали, за китопредседите да не говорим, как едрите земевладелци с буйни коне и стръвни хъртки ловуват из необятните си земи по зайци и лисици. От друга страна трябва да видим трогателното раболепие на техните крепостници, които ви забръква в смут съзнанието, че сте син на ХХ век. Един апахронизъм, който в края на втората световна война, с главната помощ на носителите на човешките свободи, чадата на великата октомврийска революция, червеноармейците (Ръкоплескания), според последните сведения биле без оста-

Т-жи и г-да народни представители! Така ли се рисува, така ли виждаме ние нашата българска поземлена действителност? И ако днес слушаме, че в Германия, Унгария, Чехия, Полша и Румъния се провежда аграрна реформа, че безимотните селяни експропрират земевладелците, които никога не са били земеделци, ние по същото време правим една наша аграрна реформа, която не прилича и не може да прилича на онези реформи там. Защо? Защото у нас действителността е съвършено друга. Да се обърнем към статистиката. У нас в България има според статистиката от 1934 г., около 43 1/2 милиона декара частна земеделска собственост, без Добруджа, а 48 1/2 милиона декара с Добруджа. Тя се разпределя, както следва. В тук пред мене лежашата таблица цифровите данни са взети от статистиката за 1926 г., за 1934 г. и за 1944 г. Ние ги избрахме така, за да ги съпоставим и да добием възможно точния образ за действителността. Според тази статистика стопанствата от нула до 20 декара са 27% от общия брой на стопанствата в България, от 20 до 50 декара — 30.6%; от 50 до 100 декара — 19.8%; от 100 до 200 декара — 9.2% и от 200 декара нагоре 1 1/2%. Нека задържим тези цифри за един момент в паметта си.

Броят на стопанствата от 0—10 декара е бил: в 1926 г. — 89.040, в 1934 г. — 119.627, в 1944 г. — 160.300.

Броят на стопанствата от 10—20 декара е бил: в 1926 г. — 92.895, в 1934 г. — 119.790, в 1944 г. — 154.500.

Това показва, че броят на дребните стопанства за 18 години се е удвоил почти. От година на година той се е увеличавал прогресивно. Този процес продължава — видимо от таблицата — за всички стопанства до 100 декара. При категорията от 90 до 100 декара положението се изменя. Ето цифрите:

Броят на стопанствата от 90—100 декара е бил: в 1926 г. — 25.936, в 1934 г. — 25.346, в 1944 г. — 24.000.

Броят на стопанствата от 100—150 декара е бил: в 1926 г. — 70.605, в 1934 г. — 62.488, в 1944 г. — 55.600.

Броят на стопанствата от 150—200 декара е бил: в 1926 г. — 24.000, в 1934 г. — 18.745, в 1944 г. — 14.600.

Броят на стопанствата от 300—400 декара е бил: в 1926 г. — 3.025, в 1934 г. — 1927, в 1944 г. — 1.200.

Значи категорията 100 декара е връхната точка; оттам почва обратната тенденция: броят на стопанствата се намалява. Колкото по-нагоре отиваме от 100—150 декара, от 150—200 декара, от 300—400 декара и т. н. все повече от година на година намалява броят на тази категория стопанства. Или же броят на малките стопанства до 100 декара всяка година се увеличава, а броят на големите стопанства от 100 декара нагоре всяка година намалява; т. е. от година на година стопанствата се раздробяват и разпадат на все по-малки и по-малки.

От тази таблица се вижда, че у нас преобладава дребната поземлена собственост от 10 до 50 декара, средната собственост от 50 до 150 декара е вече на втори ред, а от 150 декара нагоре стопаните са вече в нищожен процент. Едва на около 500—600 души се падат по около 1.000—1.200 декара земя. Тези цифрови данни сочат върху дребнособственническия характер на нашата аграрна структура. В България ние нямаме поземлена аристокрация от типа на немските юнкери, унгарските магнати, полската шляхта и румънските чоко. В сравнение с тези страни българската аграрна действителност е съвършено специфична.

Вглеждайки се в преди посочената цифрова таблица, прави впечатление една основна прогресивна тенденция на раздробяване в нашите земеделски стопанства. Още от освобождението на България, при въвеждане закона за наследството, просто копиран от Наполеоновия Граждански кодекс, според който наследниците делят реални части от земеделското стопанство, последното е подхвърлено на едно постоянно раздробяване, разкъсване и разхвърляне, а това особено се засили, щом почнаха и желите да вземат делото си в натура, в реални късове земя. Този закон се оказа един автоматичен аграрреформатор, действащ в перманент, неподкупно, дори ad absurdum. Оземлявайки, той обезземляваше. Той допринесе за разгромяването на нашите селски задруги, които представляваха органически малки трудово-земеделски кооперативни стопанства. Той разяде и разгроми основните клетки, където се съхраняваше духът на българщината през вековете на тъмното робство. От тези задруги днес има вече само разбити остатъци, които едва се крепят.

Г-жи и г-да народни представители! Нашата действителност на раздробени стопанства е черна. Тя е сърцевината на българския поземлен въпрос. Ние виждаме около 100.000 безимотни и около 200.000 джуджета-стопани, дребнособственици. Те вяхнат и погиват от глад за земя. Една част от тях са наемни работници, които се гърчат под ударите на недосядането, но въпреки това са си изработили едно съзнание, че са работници и че единственото средство за задоволяване на техните жизнени нужди е тежкия наемни труд. Другата част, повечето джудже-стопаните, са жертва на недохранване, недосбличане, въобще на подконсумацията по всички линии и накрай — което е най-страшното — те са се самоустроили, в тръстиковия замък на едно суверенно съзнание, че са самостоятелни, независими собственици, господари, които считат, че ако се отдадат на наемни труд, ще нахърнят личната си чест и княжески суверенитет.

Да им предложите насмел труд вне ще ги оскърбите, а ако ли се съгласят под тежестта на обстоятелствата, вие ще трябва да проявите особена внимателност към тяхната особа. Отношенията между работодателя и тях така трябва да се устроят, че да не личи кой е работодател, кой работник. На заплатата особено те не държат, но за отношението към тях, на тази везна поставят всичко. Те никога не предлагат себе си на трудовата борса. Да се предложат, това е обидно. От висотата на своя плетов трон те гледат на наемното трудово отношение като на робско отношение, а цялата си нахот не подлагат охотно. У тях върху няколкото декари глани орници се суетят по цял живот стари и млади, тук се църка упо-

рито много пъти през деня сухата гръд на тяхната майка-земя; благородният Монтафон, изпратен тук, за 5 години става неузнаваем изрод, американският Легхорн се превръща в уродлива перната циганска порода, несочеща с нищо, че американският птицевъд е убит през 1900 години, докато го създаде като чиста най-нослива раса. Тук е лагерът, където са събрали страшни душевни противоречия. Тук е гробницата на агонизиращата човешка личност с гордото съзнание за независимост, погиваща под ударите на мизерията, заплениена от паяжината на времеразниляването, на безплодността на труда и пустотата на леността. Тук времето лети без час и работоспособните се суетят в хиляди дребули, считани за важни. Тук мизерията се носи на гръб и никой не ще да ѝ обяви война. Тук болестта и израждането извиват опустошителния си танец. Оттук са многобройните кадри на туберкулозните, наближаващи в България цифрата 100.000. Тук съхне коренът на българския народ, защото за 20 години статистиката показва — от 1920 до 1940 г. — че раждаемостта намаля с 50% в средноземелските среди, а с 70% в дребноселските и работническите среди. Няма вече 40 новородени деца на 1.000 души, а има само 19 до 20 деца. Еднодетството и двудетството се ширят заразително, опустошително по селата. А това означава бързи крачки към смъртта на българския народ. Ето тук в този неостраден лагер — лагерът на дребнособствениците — хиляди гласове се извиват в повик към вас, г-да народни представители: аграрна реформа! Час по-скоро земя! Земя искат тези погиващи горди български същества.

Ето в това се заключава българският аграрен въпрос, съвсем специфичен, чисто наш български. И вие, г-да народни представители, ще го разрешите бързо и мъдро.

Г-жи и г-да народни представители! Няма да разглеждам трудовия стан на средните земеделски стопани, където, ако не е свърх-инвестицията на труд върху повече земя, картината и тук нямаше да бъде по-светла от досега обрисуваната, а това говори, че и тук има нужда от преустройство — хоризонтално и вертикално, организационно и техническо.

Ето при тази наша земеделска действителност се явява законопроектът за трудовата поземлена собственост. Да видим сега какви отношения възма той по всеки един въпрос на тази наша действителност.

Позволете кратко история. С идването си на власт Българският земеделски народен съюз в края на миналата световна война обръща внимание на българския поземлен въпрос и под ръководството на великите и безсмъртни Александър Стамболийски и Райко Даскалов се ражда реформата за т. п. с. на 9 май 1921 г. Съдбата на това велико дело бе незавидна и отлетчана с реакционния държавен преврат на 9 юни 1923 г. Иззетите земи на селските чорбаджии и чифликчи бяха почти изцяло възвръщани и озомлените наново обезземелени. Действието на реформата се спря. В 1935 г. тя биде изменена с закона за трудовите земеделски стопанства, с който въобще биде отклонена тенденцията на реформата и бе изпразнена откъм дълбокото си основно съдържание. Днес нашият министър на земеделието ни поднася същата реформа за т. п. с., допълнена и подобрена на основание придобития опит и наблюдения, извършени от различни институти и обществени среди.

Г-жи и г-да народни представители! Каква е върховната максима на законопроекта? „Земята принадлежи на този, който я работи“. В този основен принцип на нашата аграрна реформа са доведени в съотношение собствеността с труда. Собствеността е собственост на труда — това е върховният етос, това е палещият ореол в историята, към чийто светлина са се движили революционните демократически селско-работнически маси. На този фон блещат и ще блещат за вечни времена образите на братя Гракхи, тези на водачите на средноземелските селски воени — Стенка Разин, Пугачов и други, а до тях и най-новите образи на Ленини, Стамболийски и Райко Даскалов. (Ръкоплескания)

Борбата за земя е водена с кръв и стръв. Животът е разменян със смъртта за цената на земята, та на нея да зацари по-чистия живот. Смъртта се предпочита пред мизерния живот само и само да бъде придобита земята от трудещите се, за да изградят върху нея своето благополучие. Собствеността на земята е особен вид собственост. Поземлената собственост, изградена в труда, за нея става дума. В историческия процес на владенията и обработването на земята се създава една особена интимна връзка между земята и собственика ѝ. Постоянната борба с тежките земни дилпи, напояването с личния пот черните угари, в надежди люлените зелени ливади, спотайлото селската мъка златожълто море от разбунени ниви, лекият грохот при двубоя между тежките класове, щепотът на ливата, недомлъвките на гората, художеството на цъвналите кайсии и череши, тежко натоварените синьо и златоплодни сливи, ябълки и круши, мърморът на чучурите, омайният захлас на пойните птички — всичко това свързва дълбоко с земята, то вкоренява трудовия собственик върху нея неизмеримо дълбоко, той се слива с нея. Трудовият земеделски собственик има своята душа, има своя собствен свят!

Г-жи и г-да народни представители! И въпреки това, не, точно заради това ние ще посегнем чрез нашия закон за т. п. с. на поземлената собственост. Нашият законопроект си поставя за цел: първо, да ограничи до определен размер поземлената собственост; второ, да набере един поземлен фонд, с който да оземлява нежизнеспособните дребни земеделски стопанства и да ги превръща в жизнеспособни, било като частни трудови, било като ги превръща в кооперативни трудови стопанства. Ето на, с постигането на тези главни цели нашият закон ще разреши аграрния въпрос, нашия, българския, специфичен поземлен въпрос.

И защо наистина да не посегнем върху собствеността, каквато и вид да има тя? За нас свещена и неприкосновена частна собственост като абсолютна ценност няма. Тя не е самоцел, нито са-

моценност. Тя е едно средство, и то обществено правно обосновано, и като такава носи печата на обикновеното, употребяемото, условното, особено като се има пред вид, първо, произходът на собствеността — окупация, насилие, власт, кръв и меч. Чисто човешки, безбожни методи не могат да родят една свещена, божествена и неприкосновена собственост. За Отечествения фронт, щом частната собственост добне размери вредни за обществото, тя подлежи на корекция. Независимо от това, отечественофронтската България гледа на собствеността, която не произтича направо от труда, като на вредна собственост, като на порочна собственост. В нашето стопанско развитие трудовата собственост ще бъде основоположна, а другите видове особености ще отпадат като анахронизми. И ние заявяваме, че ако, като ограничаваме с закона за т. п. с. полската земеделска частна собственост на 200 декара за земеделци-стопани, респ. 30 декара за неземеделци, спрем дотук, то нашата реформа ще добне един грубо-съсловен характер и целият трудов народ ще ни осъди с право и отрече напълно. Ние ще трябва да продължим в тази насока и да ограничим всички видове собствености, особено из градовете: първо, за да поправим несправдите на вековете и золумите на буржоазно-капиталистическия строй и, второ, за да има справедливи закони за равноправни български граждани от села и градове. (Ръкоплескания)

Г-жи и г-да народни представители! Най-съществениите членове от нашия законопроект са членове 8—17 и 33—36. Тук се урежда материята по ограничаването поземлената собственост и тази по оземляването. В чл. 8 е определен максимумът земя, която има право едно семейство да притежава: 200 декара, ако е земеделско, и 30 декара, ако не се занимава с земеделие. Едно изключение е допуснато за някои Добруджански околии, като максимумът за тях е определен на 300 декара.

В духа на казаното дотук е реформата цели между другото и да охрани, да запази жизнеспособните земеделски стопанства, като не им намалява размера по-малко от 200 декара. Прави впечатление, разбира се, че този размер е определен за цялата страна, без оглед на качеството и местонахождението на земята. Ако бихме се отдали на градация и квалификация, бихме потопили реформата в толкова подробности и при нейното приложение биха се появили толкова трудности, че тя би станала илюзорна и би пропуснала целта си.

На пръв поглед за повърхностния четец бие в очи, че в членовете 8, 9 и 10 се прави отстъпление от основния принцип, „Земята за този, който я работи“. Това частично и нарочно отстъпление обаче има своя дълбок смисъл в следното: първо, за да допуснем право на земесобственост и на неземеделци се има пред вид, че нашето чиновничество и другите професии не са стабилни и може тези собственици след някой деп или години да станат земеделски стопани. За дребния чиновник и работник, малкото земя, която има право да притежава, се явява като един допълнителен доход и една семейна резерва за бедствени черни дни. Независимо от това ние не трябва да отнемеме правото на всеки българин да притежава парче земя, да ѝ се радва, да я обича и да я брани.

Нарочно отстъпление от основния принцип е и допускането на наемен труд в земеделските стопанства. Колкото по-интензивно е земеделието, толкова повече машината е намесена в производствения процес и броят на човешките работни ръце е намален, изключая онези интензивни култури, които не търпят механизация. Ако ли земеделското стопанство е предимно екстензивно, като нашето, нуждата от повече работни ръце е крещяща. Неизбежна е намесата на наемен труд. Така например е в смесеното скотовъдно земеделие и овощарско стопанство. И най-послед последният довод е: ако се приложи абсолютно основният принцип, то земята би станала монопол. А монополистична поземлена собственост би се отразила извънредно зле на частно-стопанския характер на нашето земеделско производство и устройство, както и върху неговия народостопански добив. Горните отклонения имат тъкмо този смисъл, да нанесат полезен коректив в тази насока.

Г-жи и г-да народни представители! Отечественофронтската държава не може да negliжира опасността от постепенно измиране на нашия народ. Тенденцията за ежегодното прогресивно намаляване на раждаемостта ни заставя да вземем енергични контра-мерки. Еднодетството и двудетството означават смърт за нацията, защото една епидемия само може бързо да обездети.

Ето защо в лицето на трудовата поземлена собственост ние имаме едно мощно средство за противодействие на тази главоломна тенденция. Действително чл. 10 взема отношение по този въпрос. В алинея втора и трета се прави един опит да се държи сметка за броя на лицата, но трябва да помислим дали то е достатъчно. Така както е предложено, нима не се нанася удар върху нашата семейна задруга, за която говорих вече? Жепените синове, на които се дава право само до 50 декара, ще бързат да се отделят в отделно семейство и стопанство, ще лишават по този начин от помощ родителите си и по-малките си братя и сестри. Те ще имат интерес бащата по-скоро да умре, защото, ако е мъртъв, правото на собственост няма да е 50 декара, а 200 декара. В алинея трета на чл. 8 въобще не се държи сметка за броя на децата. В алинея трета на чл. 10 поощрителната тенденция по отношение раждаемостта е слабо изразена, а тя би трябвало да е просто правоващият застъпник. Ето защо предлагам на обсъждане този проблем в комисията.

В чл. 12 се третира въпросът за размера на собствеността на горите и пасищата в горския обект. Тук трябва с една специална алинея да се уреди собствеността на високопланинските пасища за някои общини, които владеят прекомерно големи пасищни пространства, без да имат свой добитък за паща, отдават ги под наем на други общини, частни лица, предприемачи и кооперации, като в края на краищата големите разности от всички извършени спекулации се стоварват върху гръба на притежателите на по-

битък от съседните или по-далечни населени места, които нямат достатъчно пасища. Общините трябва да притежават по толкова пасища, колкото добитък имат, като им се предвиди едно възможно увеличение на личния добитък с 50%. С наораните резерви от пасища трябва да се оземлят селища с явно доказан предимно скотовъден характер, където скотовъдството има шанс за още по-голямо развитие.

В чл. 14 Добруджа е облагодетелствувана с това, че се вземат оценките от 1941 г., шест години по-късно от тези в старата България. Затова, ако за стара България се вземе пет пъти, а не три пъти по емлячната оценка от 1933 г., резултатът приблизително ще се изравни с този в Добруджа, където ще се умножат три пъти оценките от 1941 г. Това малко изменение е оправдано.

В чл. 47 е уреден въпросът с обезщетението на земята, взета от частните стопани. Според чл. 68 от конституцията трябва да се предвиди справедливо заплащане. И именно с този чл. 68 враговете на Отечествения фронт се опитват твърде умело да спекулират — особено с това, че ние не експроприираме на общо основание земята от нейните собственици, да речем, както в румънската аграрна реформа, където не се предвижда никакво обезщетение. У нас няма експроприация, а има само регулация и регламентация на поземлената собственост. От това нашите земеделци имат основание да са доволни, в сравнение с румънските, макар да им се виждат малки оценките. При една експроприация, както в Румъния, те не биха получили нищо за отчуждените земи. Кой е този, който би казал, че оценките и въобще процедурата в чл. 17 е несправедлива? Той сигурно иска да каже, че трябва повече да се плати, значи гладните за земя, според него, трябва скъпо да платят за това, че дълго време са гладували за земя. Ние мислим, че те достатъчно са платили, като десетки години са гладували. Ето затова е справедливо — с оглед на чл. 68 от конституцията — тъкмо нашето становище.

Г-жи и г-да народни представители! Позволете ми най-сетне, преди да се спра на глава V от законопроекта, третираща оземляването, да направя последното си предложение за допълнение на законопроекта, като с това приключа предложенията си. Аз вече говорих за особеността на собствеността на високопланинските пасища. Затова предлагам да се прибави към законопроекта един нов чл. 62, а именно: „Нов чл. 62. Общини, които притежават горски и високопланински пасища в размер по-голям от необходимия за нуждите на добитъка им, не могат да дават под наем пасищата, освен на други нуждаещи се от пасища общини или кооперации.“

Общинската комисия за трудова поземлена собственост по местонахождение на пасищата, с участието на местните околийски лесничей и околийски управители, определя на кои общини и кооперации да се даде пасищата и в какъв размер, съобразно нуждите им.

Общините и кооперациите, които използват пасищата, заплащат наем на общината, собственик на пасищата, по тарифите на Дирекцията за земята, определени съгласно чл. 52 от закона.“

С това ние ще урегулируме ползуването от високопланинските пасища и ще задоволим нуждите на много скотовъдни общини и планинските околии.

Да се върнем сега на глава V от законопроекта — оземляването. Тук е определено, кой ще бъде оземлен, с колко земя и с каква цел става оземляването. Ние искаме да уедрих дребните нежизнеспособни земеделски стопанства и да поощрим създаването на трудо-земеделски частни и кооперативни стопанства. Този е смисълът на членове 33 и 36.

Буржоазно-капиталистическата държава оземлява с друга цел, съвсем различна от нашата. Тя се вижда застрашена от бунта на пролетаризирания маси и нарочно им раздава по едно малко парче земя, с цел да ги закове о земята; лаят-мотивът е: *Fesseln an die Scholle* — прикрепяване о парчето земя, за да не се поддават на революцията и на марксизма. А ние целим тъкмо обратното: да раз-

вържем прикования дребнособственик, неспособен нито за стопански, нито за буден свободен политически живот, да го уедрим и да го гласим по пътя на кооперативния прогрес (Ръкоплескания), като го превърнем в един здрав несител, защитник и кренител на трудовата демокрация. (Ръкоплескания)

Иде успеем ли ние, г-да народни представители, да постигнем целта си с закона за трудовата поземлена собственост? Ето последният въпрос, с отговора на който искам да приключа речта си.

От събраните сведения в Дирекцията на земята явства, че около 300.000 семейства се нуждаят от земя. Те биха могли да бъдат задоволени с около 10 милиона декара. Изчислява се, че в нашия поземлен фонд ще могат да бъдат набрани сега около 4 милиона и половина декара. Значи, едва на 40% ще бъде задоволен гладът за земя, а 55% ще останат гладни. Ето за тях ще трябва да положим големи усилия. Как?

Преди всичко, доскорошната българска аграрна политика страдеше от безплановост, анархия в инициативите и нищо не биваше провеждано до край. Този закон е първото голямо законодателно дело, с което почва нова ера в нашата аграрна политика. И аз си позволявам да поздравя правителството на Отечествения фронт и особено нашия другар министър д-р Михаил Геновски и да му позавида, че той става основоположител на новата епохална аграрна политика в България. (Ръкоплескания) Отсега нататък нека очакваме трилетки и петилетки, които да бъдат под план най-упорито реализирани.

За момент само ми позволете накрай да ви пренеса погледа върху българската земя. Колко грамадни пространства ще видите незаселени, пустесци и пороища, а другаде колко вековни гори се плуят, без да са достъпни, без пътища. Колко води текат на все, колко запазени периметри на подземни богатства стоят в покой и колко милиони и милиони трудови ръце са необходими да заработят, за да бликнат от недра на тази обетована земя блага и хляб за всички, и за онези 55%, които ще гладуват за земя. Нима не могат владеещите сега земята, капиталите, едни-тия, богатствата в България, да поемат издръжката на армията от 55% гладни за земя, та да им се даде възможност да отпочинат работа по коопериране, индустриализиране, електрифициране, оросяване, облагородяване и разхубавяване на нашата родна земя? В началното време трудът им може да не бъде рентабилен, но не след дълго богатата ще залее родината, и тези, които ще поддържат сега трудовата армия, ще бъдат тоже на свой ред обезпечени и обезвъзмездени. Нужна е само една грандиозна организация за това, и гладните ще започнат да се засищат. Когато народът иска, той може, а когато народът вярва, той върви напред, непрестанно все напред.

Парламентарната група на Българския земеделски народен съюз вижда, че с тази реформа се полага един от основните камъни на великата сграда — благоденстваща България — и затова единодушно и въодушевно ще гласува за законопроекта. (Ръкоплескания)

Председател Васил Коларов: Г-да народни представители! По решение на бюрото, за да се даде възможност на парламентарните комисии да разгледат отложените днес законопроекти, ще вдигна заседанието.

За утрешното заседание председателството предлага следния дневен ред:

1. Първо четене на законопроекта за трудовата поземлена собственост (Продължение на разискванията), и

2. Първо четене на законопроекта за национализация на подземните богатства в България. (Ръкоплескания)

Който са съгласни с предложения дневен ред, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство. Събранието приема.

Вдигам заседанието.

(Вдигнато в 18 ч. 30 м.)

Секретари: { ГЕОРГИ ХРИСТОВ
Д-Р ГЕОРГИ СЛАВЧЕВ

Председател: ВАСИЛ П. КОЛАРОВ

Началник на Стенографското отделение: ДОНЧО ДУКОВ